

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií – Soudobé dějiny

Tereza Schambergerová

**Prezentace a deformace historie v díle Jonase
Jonassona a Winstona Grooma**

Bakalářská práce

Praha 2017

Autor práce: **Tereza Schambergerová**

Vedoucí práce: **PhDr. Petr Šafařík**

Rok obhajoby: **2017**

Bibliografický záznam

SCHAMBERGEROVÁ, Tereza. *Prezentace a deformace historie v pojetí Jonase Jonassona a Winstona Grooma*. Praha, 2017. 36 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Petr Šafařík.

Abstrakt

Práce se zabývá rozborem populárního příběhu s historickým kontextem. Pro konkretizaci byla vybrána dvě díla – *Stoletý stařík, který vylezl z okna a zmizel* autora Jonase Jonassona a *Forrest Gump* autora Winstona Grooma. Díla byla analyzována jak v literární podobě tak v převedeném filmovém zpracování. Dále byl rozebrán edukační vliv tohoto materiálu. Cílem práce bylo ukázat, jakým způsobem zmínění autoři prezentují historii a nakolik deformace historické látky do podoby populárního holywoodského příběhu ovlivňuje diváka. To bylo v praktické části práce ověřováno v dotazníkovém průzkumu, který prokázal mimo jiné vliv zejména filmového zpracování.

Klíčová slova

Světové dějiny, studená válka, literatura, film, edukace, Forrest Gump, Stoletý Stařík, prezentace historie, mystifikace, pikareskní román, pop history

Rozsah práce: 65 333

Abstract

The thesis deals with the analysis of the popular story with the historical context. Two books have been selected for specification - *The Hundred Year-Old Man Who Climbed out of the Window and Disappeared* by Jonas Jonasson and *Forrest Gump* by Winston Groom. The works were analyzed in both literary and film adaptation. Further, the educational impact of this material has been analyzed. The aim of the work was to show the way which both authors present history and to what point does the deformation of the historical subject into a Hollywood story affect the viewer. This was verified by a questionnaire which besides other things proved the influence of the movie adaptation in particular.

Keywords

World History, Cold War, Literature, Film, Education, Forrest Gump, The Hundred Year-Old Man, presentation of history, mystification, picaresque novel, pop history

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne

Tereza Schambergerová

Poděkování

Ráda bych zde poděkovala vedoucímu mé práce, panu PhDr. Petru Šafaříkovi, za jeho trpělivost, cenné rady a vstřícný přístup při vedení mé bakalářské práce. Za ochotu, dohled a konstruktivní připomínky patří mé poděkování také panu doc. PhDr. Jiřímu Vykoukalovi, CSc.

Institut mezinárodních studií
TEZE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno

Tereza Schambergerová

E-mail:

schamte@email.cz

Semestr a školní rok zahájení práce:

4. semestr, 2015/2016

Semestr a školní rok ukončení práce:

6. semestr, 2016/2017

Vedoucí bakalářského semináře:

doc. PhDr. Jiří Vykoukal, CSc.

Vedoucí práce:

PhDr. Petr Šafařík

Název práce:

Prezentace a deformace historie v pojetí Jonase Jonassona a Winstona Grooma

Charakteristika tématu práce: (max 10 řádek)

Téma práce popisuje problematiku zobrazení populárního příběhu, vykresleném na zřetelně identifikovatelném historickém kontextu. Pro konkretizaci byla vybrána dvě díla – Stoletý stařík, který vylezl z okna a zmizel autora Jonase Jonassona a Forrest Gump autora Winstona Grooma. Díla jsou zkoumána v literární podobě i v převedeném filmovém zpracování. Dále je zkoumán možný vzdělávací vliv tohoto materiálu. Cílem práce je postihnout, jakým způsobem zmínění autoři prezentují historii a nakolik deformace historické látky do podoby populárního holywoodského příběhu ovlivňuje diváka.

Zdůvodnění úprav a změn tématu od zadání do odevzdání práce: (max 10 řádek)

Název tématu nebyl v průběhu práce změněn, došlo pouze k mírnému obsahovému posunu. Od faktografického porovnání motivů se práce posunula k rozboru autorského přístupu v literární i filmové verzi vybraných děl se zřetelem na zobrazovaný historický kontext. Práce byla doplněna o téma edukace prostřednictvím charakterizovaných děl. Důvodem byla snaha o postihnutí a kritické zhodnocení problematiky této části „pop history“ včetně jejích možných výhod. Práce se tak stala tematicky mnohem více komplexní a jasněji provázaná. Ze stejných důvodů se změnila i forma průzkumu, která na práci nyní mnohem více logicky navazuje.

Struktura práce:

Práce je rozdělena na čtyři části.

1. Literární zpracování – kapitola zaměřena na charakteristiku literatury a její práce s historickou látkou, rozebrána jsou díla Stoletý stařík, který vylezl z okna a zmizel od Jonase Jonassona a Forrest Gump od Winstona Grooma.
2. Filmové zpracování – kapitola nastiňuje charakteristiku filmu a jeho práci s historickou látkou, rozebrána jsou zde filmová zpracování děj z předchozí kapitoly.
3. Literární a filmový edukační vliv v oblasti historie – kapitola se zaměřuje na postižení problematiky práce s populárním obsahem, který zahrnuje historické prvky.
4. Průzkum – kapitola seznamuje s průzkumem, jehož cílem je postihnout vliv děj jmenovaných v předchozích kapitolách na čtenáře a diváky.

Prameny a literatura (výběrová bibliografie max 30)

APPLEBYOVÁ, Joyce. HUNTOVÁ, Lynn. JACBOVÁ, Margaret. *Jak říkat pravdu o dějinách*. Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2002. 273 s. ISBN 80-7325-003-9.

BARTLOVÁ, Milena (ed). *Pop history. O historické věrohodnosti románů, filmů, komiksů a počítačových her*. Knihnice dějin a současnosti, Praha 2003. 164 s. ISBN 80-7106-345-2.

ECO, Umberto. *Šest procházek literárními lesy*. Votobia, Olomouc 1997. 196 s. ISBN 80-7198-248-2.

CHATMAN, Seymour. *Příběh a diskurz. Narativní struktura v literatuře a filmu*. Host, Brno 2008. 328 s. ISBN 978-80-7294-260-2.

JIRKOVÁ, Klára. ČERMÁK, Aleš. *Formování historie. Interpretace dějin z pohledu různých států*. AVU, Praha 2012. 333 s. ISBN 978-80-87108-37-6.

KOPAL, Petr. *Hollywood jako Nostradamus? America Now: Film a politika*. In: Kopal, Petr ed. *Film a dějiny*. NLN, Praha 2004. 406 s. ISBN 80-7106-667-2.

LUŇÁK, Petr. *Západ. Spojené státy a Evropa ve studené válce*. Libri, Praha 1997. 460 s. ISBN 80-85983-29-x.

MOCNÁ, Dagmar. PETERKA, Josef. *Encyklopedie literárních žánrů*. Paseka, Praha a Litomyšl 2004. 699 s. ISBN 80-7185-699-x.

MONACO, James. *Jak číst film. Svět filmů, médií a multimédií*. Albatros, Praha 2004. 735 s. ISBN 80-00-01410-6.

MRAVCOVÁ, Marie. *Literatura ve filmu*. Melantrich, Praha 1990. 188 s. ISBN 80-7023-062-2.

PEČENKA, Marek. LUŇÁK, Petr a kol. *Encyklopedie moderní historie*. Libri, Praha 1999. 655 s. ISBN 80-85983-95-8.

PETŘÍČEK, Miroslav. *Filmové dějiny*. In: Kopal, Petr ed. *Film a dějiny*. NLN, Praha 2004. 406 s. ISBN 80-7106-667-2.

PLAŻEWSKI, Jerzy. *Filmová řeč*. Orbis, Praha 1967. 461 s. bez ISBN.

POŘÍZKOVÁ, Lenka. *Přátelský podvod – Mystifikace nejen v české literatuře 20. století*. Academia, Praha 2014. 276 s. ISBN 978-80-200-2398-8.

ŘEHOŘ, Antonín. *Metodologie I*. Institut mezioborových studií Brno, Brno 2004. 76 s. bez ISBN.

ŠUBRT, Jiří a kol. *Historické vědomí obyvatel České republiky perspektivou sociologického výzkumu*. Karolinum, Praha 2013. 256 s. ISBN 978-80-246-2140-1.

TRÁVNÍČEK, Jiří. *Překnížkováno. Co čteme a kupujeme*. Host a Národní knihovna, Brno 2014. 190 s. ISBN 978-80-7491-256-6.

VYKOUKAL, Jiří. LITERA, Bohuslav. TEICHMAN, Miroslav. *Východ. Vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku*. Libri, Praha 2000. 860 s. ISBN 80-85983-82-6.

Podpis studenta a datum

Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí práce		
Vedoucí bakalářského semináře		
Garant oboru		

„Historie je pro mě pouze hřebík, na který vším své obrazy.“

Alexander Dumas

Obsah

ÚVOD.....	2
1. LITERÁRNÍ ZPRACOVÁNÍ.....	6
1.1 MYSTIFIKACE V LITERÁRNÍM DÍLE, TYP ČTENÁŘE A PIKARESKNÍ ROMÁN	6
1.2 KNIHA STOLETÝ STAŘÍK, KTERÝ VYLEZL Z OKNA A ZMIZEL AUTORA JONASE JONASSONA	8
1.3 KNIHA FORREST GUMP AUTORA WINSTONA GROOMA.....	13
2. FILMOVÉ ZPRACOVÁNÍ	15
2.1 OBECNÁ TEORIE FILMOVÉHO ZPRACOVÁNÍ A ZOBRAZENÍ HISTORICKÉ TEMATIKY ..	15
2.2 STOLETÝ STAŘÍK, KTERÝ VYLEZL Z OKNA A ZMIZEL PODLE REŽISÉRA FELIXE HERNGRENA.....	16
2.3 FORREST GUMP PODLE REŽISÉRA ROBERTA ZEMECKISE	19
3. EDUKAČNÍ POTENCIÁL LITERÁRNÍHO A FILMOVÉHO DÍLA V OBORU HISTORIE	22
4. PRŮZKUM.....	25
4.1 POPIS, SKLADBA A CÍLE OTÁZEK DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ.....	25
4.2 VYHODNOCENÍ ODPOVĚDÍ DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ	26
ZÁVĚR	30
SUMMARY	32
LITERATURA.....	33
PRIMÁRNÍ ZDROJE PRO PRÁCI	33
SEKUNDÁRNÍ LITERATURA	33
SEKUNDÁRNÍ INTERNETOVÉ ZDROJE	34

Úvod

„Lidský rozum vyžaduje přesnost, kdežto duše touží po smyslu; historie svými příběhy dokáže uspokojit jedno i druhé.“¹ Někdy však záleží na tom, jak ji podáváme.

Pokud by se mě shrnout pojem mystifikace, bylo by pro českého čtenáře nejnásadnější dát jako příklad postavu Járy Cimrmana. Ve vztahu k dílům, které v této práci budu analyzovat, byla tato postava také několikrát zmíněna v recenzích. Pokud by vybrané divadelní představení zhlédl člověk bez znalosti tohoto českého fenoménu, rozuměl by veškeré humoristické mystifikaci? Nabízí se ihned otázka, že by považoval Járu Cimrmana za skutečnou osobnost. Poučenému člověku se to může jevit jako absurdní, nicméně stačí vzít v potaz vnímání děské, které postavu Járy Cimrmana může brát vážně. Jistě není možné plně srovnat, ale ráda bych však tímto jednoduchým příkladem poukázala na tři roviny, které mají vliv na vnímání příběhu a jeho kontextu. Je to poučenost čtenáře, věrohodnost textu a přístup autora. Že je možné hranici nevědomě překročit, dokazuje celosvětově mediálně známý příklad z roku 1938, kdy Orson Welles vyvolal paniku přenosem své mystifikace Válka svěťurozhlase. Jednalo se odlišný žánr a prezentaci, nicméně je to demonstrativní příklad toho, jak daleko zmýlení nepoučeného čtenáře může zajít.

Při čtení *Stoletého staříka, který vylezl z okna a zmizel*, kterého vytvořil švédský autor Jonas Jonasson, se čtenář s hranicí mystifikace potýká na každé stránce. K historickému kontextu přistupuje autor zábavně a dalo by se říci, že také značně absurdně, čímž zlehčuje pojetí a zároveň tím dává čtenáři signál, jakým způsobem by měl text číst.

Jonassonovo podání příběhu je v naprosté shodě s úvodním věnováním.

„Nikdo nedokázal okouzlit svoje publikum tak jako děleček, když seděl na prášilovské lavičce, lehce nakloněný nad hřbet a ústa plná žvýkacího tabáku.

"Ale dělo... je to pravda?" divila jsme se my vnoučata.

"Ty, co říkaj jenom to, co je pravda, nemá cenu poslouchat," odpověděl děleček."²

Do jaké míry čtenář vnímá tuto hru a nakolik je text schopen předat reálnou faktickou informaci? To jsou otázky, na které v práci odpovím, a budou konfrontovány se čtenáři v krátkém průzkumu v závěru práce.

Jonas Jonasson nechává v příběhu svou postavu projít zásadními zlomy studené války. Hledala jsem podobný vzorec, který by byl ještě více v obecném povědomí a našla jsem ho v díle *Forrest Gump* Winstona Grooma, které se díky hollywoodskému zpracování stalo dílem kultovním. Je zde využit podobný princip absurdní komičnosti, která se protíná se zásadními momenty amerických dějin. Nakolik jsou si postavy a

¹ APPLEBYOVÁ, Joyce. HUNTOVÁ, Lynn. JACOBOVÁ, Margaret. *Jak říkat pravdu o dějinách*. Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2002. str. 214.

² JONASSON, Jonas. *Stoletý stařík, který vylezl z okna a zmizel*. Pantheon, Praha 2012. str. 3.

autorská prezentace historického kontextu podobné je další otázka, kterou ve své práci zodpovím. V průzkumu se budu soustředit na to, jaké je ve vnímání obou dě čenářem a divákem.

Hlavní částí práce bude analýza dvou zvolených dě. Tím je *Forrest Gump* a *Stoletý stařík, který vylezl z okna a zmizel* (dále jen *Stoletý stařík*). Díla budou v práci rozebrána v knižní a filmové podobě. Práce tedy bude rozdělena na tři části – literárněvědnou, filmovědnou a část zabývající se edukativním potenciálem dě.

V první části práce se zaměřím na literárněvědné termíny související s chápáním autora a čenáře. Patří sem pojmy, jako je mystifikace, modelový čenář nebo pikareskní román.

Stoletému staříkovi Jonase Jonassona bude celkově věnován větší prostor. U obou literárních dě bude nastíněna dějová linka a vybrané momenty děje vyextrahované a rozebrané. Rozbor obou dě doplní vždy stručná komparace, která zohlední rozdílnost autorských přístupů

Filmové adaptace dě bude charakterizovat další část práce. Stručně bude shrnut základ filmového pojetí, problematika převodu knižního textu na filmové plátno a především srovnání přístupu k historickému kontextu ve filmovém pojetí zmíněných dě.

Doplňující kapitolou k této bakalářské práci bude analýza edukativního rozměru dě. Využití příběhu ve výuce dějepisu způsob, jakým je nebo není možné s tímto typem díla ve vzdělávací oblasti nakládat. Toho se dotknou i dotazy, které budu v závěrečném průzkumu směřovat na respondenty dotazníku. Zkoumat budu jejich chápání díla, míru znalosti kontextu a edukativní rozměr při kontaktu s vybranými díly.

Hlavní metodou, kterou využiji pro účely bakalářské práce, bude analýza. Ta je základní poznávací metodou, využívající rozklad vymezeného celku na dílčí části a následné zkoumání vybraných částí. Konkrétně analýza klasifikační, která na základě porovnávání zkoumá vztahy.³ Analýza tedy bude mít povahu deskriptivní a komparativní. Tuto metodu využiji k extrakci konkrétních motivů ze zmíněných knih, porovnání přístupu autora.

Další zásadní metodou bude dotazníkové šetření, které patří mezi základní sociologické techniky sběru empirických dat.⁴ Součástí práce s daty, která posbírám prostřednictvím průzkumu, bude další analýza. Bude mě mimo jiné zajímat definice cílové skupiny čenářů a vnímání vybraných momentů z dě. V práci bude propojena analýza knih, filmů a závěr z vyhodnocení dotazníku.

Základní otázka práce zahrnuje porovnání rozdílného přístupu obou autorů a jejich prezentace minulosti. Deformují tito dva autoři ve zmíněných dílech historii?

³ ŘEHOŘ, Antonín. *Metodologie I*. Institut mezioborových studií Brno, Brno 2004. str. 58.

⁴ Tamtéž, str. 67.

Jak se ve svých přístupech liší? Jaký má jejich prezentace dějin vliv na čtenáře bude zkoumat výše zmíněný průzkum na základě dotazníkového šetření.

Otázka, kterou jsem formulovala, stojí na pomezí historiografie a literární a filmové vědy. Zřetel bude brán na knižní a filmové podoby dvou konkrétních děl. Primárním pramenem pro rozbor práce bude humoristický román Jonase Jonassona s názvem *Stoletý stařík, který vylezl z okna a zmizel*. Vyšel poprvé ve Švédsku v roce 2009 a okamžitě se z něj stal bestseller. Druhým důležitým pramenem bude kniha Winstona Grooma *Forrest Gump*. Ta zůstala upozaděná holywoodskou filmovou adaptací. Mezi primární prameny patří i stejnojmenné filmové adaptace zmíněných děl.

Při rozboru děl se budu opírat o přehledové knihy mapující světové dění. *Západ - Spojené státy a Západní Evropa ve studené válce* Petra Luňáka je dílo kompilační, které hutně a přitom přehledně mapuje studenou válku. Doplnuje ho *Východ - vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku* autorů Vykoukala, Litery a Tejchmana. Dílo v preciznosti a rozsáhlosti překonalo Luňáka. Pro hledání základních pojmů jsem zvolila jako zdroj Luňákovu *Encyklopedii moderní historie*. Ta je po celá desetiletí znovu vydávána v reedicích.

Další literaturu jsem musela volit i z jiných vědních oborů než je historie. Dílo Lenky Pořízkové *Přátelský podvod – Mystifikace nejen v české literatuře* je publikace, která vznikla přepracováním dizertační práce autorky. Shrnuje názory českých i zahraničních badatelů a daří se jí zevrubně postihnout vybrané aspekty nazírání na pojem mystifikace. V českém prostředí je takto ucelená publikace na toto téma jedinečná. Další publikací, která si zaslouží samostatně zmínit je dílo Šubrta a Vinopala. Využila jsem ho, protože vychází z již provedeného průzkumu. Ten byl proveden v České republice. *Historické vřelomí obyvatel České republiky perspektivou sociologického průzkumu* je poměrně čerstvou konfrontací se čtenáři a zájemci o historii. Publikace vyšla v roce 2013 a její součástí je rozbor výzkumu, který je cenný i pro tuto práci. Pro vymezení literárněvědného přístupu jsem čerpala z několika autorů. Žánrově vyčerpávající *Encyklopedie literárních žánrů* skýtá veškerou potřebnou informaci a je dílem běžně využívaným a respektovaným v literárních oborech. Zásadní autoritou literárního světa je Umberto Eco. Jeho knihu *Šest procházek literárními lesy* jsem vybrala, protože je přehledná a Eco zde ve svých přednáškách činí informační přesahy i do svých dalších knih, jako je například dílo *Meze interpretace*.

Pro základní filmovědné vymezení jsem čerpala z Płażewskiho *Filmové řeči*. Jedná o dílo starší – z roku 1967, ale stále kvalitní a komplexní. Mnohé novější publikace z něj stále vycházejí a najdeme ho jako zdroj u většiny publikací zabývajících se filmovou teorií. Jednou z nich je mimo jiné například Monacova publikace *Jak číst svět filmů*.

Kromě literárních zdrojů jsem využívala pro účely své práce také internetové zdroje. České recenze knihy a filmu nebo portál EBSCO, který nabízí články a studie odborných pracovníků, především zahraničních.

1. Literární zpracování

1.1 Mystifikace v literárním díle, typ čtenáře a pikareskní román

Definice mystifikace se dá pojímat jako způsob oklamání čtenáře. Ovšem výklad tohoto oklamání se v průběhu času změnil a pojem se posunul spíše k pojetí autorských schopností. Spolu s tématem mystifikace se často skloňují výrazy jako fikce nebo záměrnost. Mystifikace se pak může využívat i jako nástroj komiky,⁵ což je i příkladem obou děj rozebíraných v této práci.

S některými literárními žánry je mystifikace spojována více než s jinými. Jedná se především o žánry, které staví na autenticitě. Defoivův Robinson Crusoe je názorný příklad fiktivních pamětí, které s mystifikací přesvědčivě pracují. Tento postup se pak postupně přelívá i do historických próz, kde jako příklad ze zahraničního prostředí lze uvést slavné dílo Alexandra Dumase Tři mušketýři. Tento trend následovalo mnoho dalších spisovatelských generací.

Zatímco Josef Svátek se s dílem Paměti kata Mydláře zařazuje do historické prózy, příběhy Forresta Gumpa i Stoletého staříka se řadí do prózy humoristické. Přestože obě díla mají životopisnou formu, jedná se o fikci.⁶ „Nejsilnější se princip mystifikace uplatňuje v tzv. kontrafaktuálních narativních, koncipovaných přímo jako konstrukce alternativních dějin, tedy přepis (většinou klíčových) historických událostí. Ačkoli mají tyto ve své podstatě experimentální fikce silný gnozeologický potenciál, podléhá postmoderní čtenář nezdědka klamu (...).“⁷

V případech rozebíraných děj je mystifikace signalizována autorským jazykem. Nepoučený čtenář ovšem neví, kde je hranice. Zde se zjevuje rozdíl ve funkci historických a v postmoderních historických dílech. „(...) Rozdíl mezi tradičním historickým románem (rozumějí více méně realistickým) a postmoderní historickou fikcí, by mohl být formulován jako proměna edukativní funkce textu. Zatímco tradiční historická próza postuluje svou schopnost přispívat k poznání minulosti a fixovat dějinnou paměť (jakkoli je to problematičtější), postmoderní fikce je formulována jako způsob, jak čtenářské znalosti a zkušenosti testovat a relativizovat a to právě prostřednictvím mystifikace.“⁸ Mystifikace je způsob, jakým zde autoři věrohodně prezentují fikční světy.

Při použití slovního spojení fikční svět je potřeba vysvětlit, jakým způsobem se v narativním textu rozlišují aktéři, kteří fikční svět naplňují a tvoří, těmi, kdo se s textem

⁵ POŘÍZKOVÁ, Lenka. *Přátelský podvod – Mystifikace nejen v české literatuře 20. století*. Academia, Praha 2014. str. 12-13, 31.

⁶ Tamtéž, str. 203.

⁷ Tamtéž, str. 210.

⁸ POŘÍZKOVÁ, Lenka. Cit. dílo, str. 212.

dostávají do kontaktu, ať už se jedná o spisovatele nebo o čtenáře. Podle Umberta Eco lze definovat tři základní role. Je jimi modelový čtenář, modelový autor a empirický autor.

Modelový autor je souborem znaků které nese text jako je styl nebo například narativní strategie.⁹ Když filmový a literární Forrest Gump promlouvá a vypráví své příhody, je on sám modelovým autorem. Modelovým autorem je i hlas, který vypráví příběh Alana Karlssona ve třetí osobě

Modelový čtenář je takový typ čtenáře, pro kterého je text tvořen spisovatelem a režisérem. Modelový čtenář je takový, který s textem spolupracuje. Eco uvádí jako příklad známou počítačnou frázi „bylo nebylo“, která signalizuje, že modelový čtenář, který je tedy v souladu s textem a schopný spolupráce, přistoupí na signál, že v příběhu bude něco, co je stranou realistického chápání¹⁰, typu mluvící vlk a podobně Modelový čtenář Forresta Gumpa přistupuje na hru vypravěče, který se dívá na příběh očima chlapce klasifikovaného jako idiota. Modelový čtenář je schopen číst mezi řádky.

Posledním účastníkem, který se zapojuje je empirický čtenář. „Empiričtí čtenáři mohou text číst mnoha způsoby a neexistuje žádné pravidlo, které by jim předepisovalo, jak číst, protože berou text jako nádobu pro své vlastní vášně které mohou přicházet z vnějšku nebo které text náhodou probouzí.“¹¹ Při čtení textu, jako je Forrest Gump nebo Stoletý stařík je záměrem, aby empirický čtenář četl text tak, aby dříve a později identifikoval modelového autora a na základě toho, se stal modelovým čtenářem. Znak, který nám modelový autor nabízí, nejsou ani v jednom z těchto složitě identifikovatelné a lze se domnívat, že velká část čtenářů na tuto hru přistoupí. Do jaké míry se dá na čtenáře spolehnout, Eco zmiňuje také, a dokládá to na empiricky ověřené skutečnosti. „Základním pravidlem krásné literatury je, že čtenář musí mlčky přistoupit na fiktivní dohodu, (...) musí vědět, že to, co se vypráví, je imaginární příběh, ale proto ještě nesmí věřit tomu, že spisovatel lže. (...) Čtenáři několika prvních desítek tisíc výtisků většinou velmi dobře o této dohodě vědí. Potom, a zcela jistě za úslem jeden milion, se dostanete do země nikoho, kdy si už nikdo nemůže být jist, že o této dohodě čtenáři vědí.“¹² Eco navíc poukazuje na to, že „způsob, jakým přijímáme zpodobnění reálného světa, se málokdy liší od způsobu, jakým přijímáme fiktivní svět.“¹³ Při čtení Forresta Gumpa i Stoletého staříka, je potřeba Ecovy poznatky brát v úvahu. Od určitého okamžiku není možné říci, že čtenář vždy chápe autorskou nadsázku a procentuálně se může lišit, kolik z historického kontextu nekriticky přijme coby modelový čtenář a kolik bude rozporovat a ověřovat coby empirický čtenář. V určité chvíli se tedy může stát, že

⁹ ECO, Umberto. *Šest procházek literárními lesy*. Votobia, Olomous 1997. str. 25.

¹⁰ Tamtéž, str. 17.

¹¹ Tamtéž, str. 16.

¹² Tamtéž, str. 101.

¹³ Tamtéž, str. 120.

empirický čtenář, který na hru nepřistoupí, bude některá zpodobnění fiktivního světa chápat optikou světa reálného. Domnívám se, že se to týká většiny žárů které v sobě mají mystifikační potenciál, což oba zmíněné romány mají.

Pokud si povšimneme základních znaků v Příběhu Stoletého Staříka i Forresta Gumpa, tak je podle Encyklopedie literárních žánrů můžeme řadit k pikareskním románům. Shodných znaků, je hned několik. Slovo „pícaro“ pochází ze španělštiny a označuje šibalskou postavu či taškáře, případně pobudu. K tomuto pikarovi se váže dějová linka, kterou nás on sám provází po celý příběh. Dalším znakem typickým pro pikareskní román je topos cesty. Hraje zde jinou roli, než má například u dobrodružného románu. Jeho účelem není vzrušující napětí. Jeho funkcí je zprostředkování reálií

a poznávání. Je prostředkem k odhalování společenských mechanismů, humoru a satiry. Navozuje v díle dvojí dimenzi, kterou je z horizontálního hlediska rozlehlost světa vykresleného v románu, nebo z vertikálního hlediska společenské vrstvy různého typu

a vzhled do jejich způsobu života, který odkrývá. Dalším motivem, shodným s příběhy Forresta a Alana je nahodilost takového putování. Jeho směr bývá nečekaný a často se proměňuje. Cílem je překonat překážky a hrdina, který prošel úspěchy i neúspěchy, se mohl poučit se svých chyb. Cíl hrdiny bývá velmi skromný.¹⁴ V případě Alana je to zábavný život, a touha po spokojenosti, která ho přivádí k poklidu a pohodě, v případě Forresta, je to jeho dětská láska, ke které se upíná po celý příběh, až dochází ke smíření s realitou.

1.2 Kniha Stoletý stařík, který vylezl z okna a zmizel autora Jonase Jonassona

Stoletý stařík, který vylezl z okna a zmizel je knihou švédského autora Jonasse Jonassona. Vydána byla jako v originále jako *Hundraåringen som klev ut genom fönstret och försvann* v roce 2009 nakladatelstvím Piratförlaget. V České republice bylo přeložené dílo vydáno koncem roku 2012 nakladatelstvím Panteon v překladu Zbyřka Černíka.

¹⁴ MOCNÁ, Dagmar. PETERKA, Josef. *Encyklopedie literárních žánrů*. Paseka, Praha a Litomyšl 2004. str. 451 – 452.

V roce 2013 a 2014 už kniha obsadila v knihovnách žebříčky nejčtenějších knih. V roce 2015 ho pražská městská knihovna uvádí stále v první desítku nejpůjčovanějších knih.¹⁵ Kniha se stala zahraničním i českým bestsellerem.

Příběh se pohybuje ve dvou dějových liniích. Tou první je aktuální příběh staříka Alana, který je na útěku z domova pro seniory a zaplétá se postupně do absurdních situací. V tento moment je hlavní postavě sto let a druhá dějová linie se retrospektivně věnuje celému století, ve kterém jsou zachyceny některé zásadné milníky světových dějin.

Tyto retrospektivní části autor pečlivě odděluje a řadí chronologicky. Období rozdělil na deset kapitol: 1905 – 1929, 1929 – 1939, 1939 – 1945, 1945 – 1947, 1947 – 1948, 1948 – 1953, 1953, 1953 – 1968, 1968, 1968 – 1982, 1982 – 2005.

V první retrospektivní kapitole se autor věnuje první světové válce, svržení ruského cara. Více se historických faktů čtenář dozvídá z dopisů otce, který tou dobou pobývá v Rusku. Další retrospektivní části už dějiny zaznamenávají přímo prostřednictvím hlavní postavy. Mezi lety 1929 – 1939 se vydává do Španělska a zapojuje se do tamní občanské války. Setkává se se samotným generalissimem, ve kterém na dalších stránkách upřesňuje i pro ty čtenáře, kteří by si nebyli jistí, že jde o generála Franka. Mezi lety 1939 – 1945 se děj odehrává v USA. Alan sem v září 1939 připlouvá a postupně se zapojuje do dění na americké základně Los Alamos, která byla místem projektu Manhattan. Vlastní práci a studijním úsilím dosahuje on sám vyřešení problému při výrobě atomové zbraně a navazuje později přátelství s prezidentem Harry Trumanem. V další kapitole, která zachycuje atmosféru roků 1945 – 1947 se hlavní postava vydává do Číny s manželkou Čankajškou, postupně putuje přes Himaláje a dostává se do iránského vězení, kde se mu daří překazit atentát na Winstona Churchilla. Konečně se vrací do Švédska a setkává se zde s doktorem Sigvardem Eklundem, kterému ale neprozrazuje, že umí sestrojít jadernou bombu a díky tomu se dostává v další kapitole k nové nabídce vycestovat, tentokrát do Ruska, kde se setkává s jaderným fyzikem Juriem Borisovičem Popovem a Herbertem Einsteinem, údajným bratrem Alberta Einsteina a samotným Stalinem. Absurdnost se znovu o kus posouvá při Alanově setkání se severokorejským Kim Ir-senem a jeho jedenácti-ročním synem Kim Ťong-ilem těsně po smrti Stalina. Záchrana ženy Mao Ce Tunga mu zachrání život a zajistí cestu na indonéské velvyslanectví, a po mnoha letech do Francie, kde se setkává v roce 1968 s francouzským prezidentem Charlesem de Gaullem a americkým prezidentem Lyndonem Johnsem. Autor posléze nechává Alana stát se špiónem

¹⁵ *Nejpůjčovanější knihy v roce 2015*. Dostupné z: <https://www.mlp.cz/cz/novinky/1374-nejpucovanejsi-knihy-v-roce-2015/> (5.5.2017)

a odcestovat znovu do Ruska. Odsud se teprve jako 78letý vrací do rodného Švédska, kde konečně „léta plynula, aniž by Alan nějak ovlivňoval běh světa“¹⁶.

Zobrazení historických zlomů se projevuje ve dvou přístupech. Prvním je jasné popsání situace kontextu, druhou je přímá účast na vývoji politického dění. Například v prvním retrospektivním období vymezeném mezi roky 1905 – 1929 se Alan dotýká první světové války a svržení a zavraždění ruského cara. „*Rakousko vyhlásilo válku Srbsku. Německo vyhlásilo válku Rusku. Potom Německo během jednoho odpoledne, ještě než vyhlásilo válku Francii, zabralo Lucembursko. Na to vyhlásila válku Velká Británie Německu a Němci odpovídá tím, že vyhlásili válku Belgii. Pak vyhlásilo Rakousko válku Rusku a Srbsko Německu. Tak to pokračovalo. Připojili se Japonci a Američani. Britové z jakéhosi důvodu okupovali Bagdád a potom Jeruzalém. Řekové a Bulhaři začali válčit spolu navzájem a pak už bylo načase, aby v Rusku abdikoval car, zatímco Arabové zabrali Damašek... „ted'bude válka.“*“ vzkázal tedy otec. Hned nato nechal nějaký Leninův pochop cara Mikuláše a jeho rodinu popravit. Alan konstatoval, že cara se smíla skutečně nepustila.“¹⁷ Zde skutečně popíše událost tak, že je naprosto zjevné, o čem se jedná. V tomto případě nemůže malý Alan sám dobový kontext postihnout a autor si vypomůže dopisy jeho otce, aby dosáhl komplexnosti pro pokrytí dějin celého století.

Někde jsou však zmínky historických faktů které již tak obecně známé nejsou. Například v té samé kapitole zmiňuje „Fabbeho“ a slavná velikonoční vejce nebo profesora Lundborga, představitele eugeniky. Právě v těchto drobnostech je také v rámci příběhu autor ochoten více fabulovat. V širokém vyprávění se nenuceně přibližuje k jádru evidentně na základě reálných podkladů „*Po různých peripetiích skončil Alan v drápech samotného Lundborga a byl ihned nuceně sterilizován na základě „eugenické a sociální indikace“*“, to jest proto, že byl zřejmě trochu zaostalý a že v něm bylo příliš z jeho otce, než aby stát mohl připustit další reprodukci rodu Karlssonových. (...) Pak byla v parlamentu ustanovena komise pro sterilizaci „*biologicky méněcenných jedinců*“ a když vydala zprávu, činnost profesora Lundborga zaznamenala takový rozmach, že Alanova lůžka bylo najednou potřeba pro někoho jiného.“ Tento krátký výřitek, který autor zasazuje do příběhu v kontextu životních událostí Alana a jeho otce, je obecně minimálně v českém prostředí, v reálném kontextu dějin téměř neznámý. Oficiální faktické shrnutí vypadá takto: „V roce 1922 tak vznikl v Uppsale státní Institut rasové biologie a v roce 1927 se parlament začal zabývat první sterilizační úpravou. Ta však byla pro tehdejší zákonodárce pojata příliš úzce – počítala totiž pouze s dobrovolnou sterilizací a nedobrovolnou sterilizací osob zatížených dědičnými chorobami. V roce 1932 vznikla nová předloha, která již počítala se

¹⁶ JONASSON. Cit. dílo str. 389.

¹⁷ Tamtéž. str. 36 – 37.

sterilizací z obecněsocioprofylaktických důvodů a to i bez souhlasu dotčené osoby. Tato předloha byla přijata v roce 1934.¹⁸

Jonasson se velmi jasně také drží časové osy historických událostí. Svou přesnost zmiňuje jakoby mimochodem. „V dubnu 1945 válci v této práci dopři téměř k cíli. Oni – i Alan – vědí, jak vyvolat jadernou reakci, ale nevědí, jak ji kontrolovat. (...) „Promiňte, ale proč ten uran nerozdělíte na dvě stejné části?“ Tak nějak mu to uklouzlo, právě když naléval kávu samotnému hlavnímu fyziku, Oppenheimerovi.“¹⁹ Na základě toho se ve stejný den setkává s tehdejším viceprezidentem Harry Trumanem. V ten den se spolu také opijí a večer zakončuje zpráva o Roosveltově smrti. Jsme tedy přesně schopni určit den jako 12. dubna 1945, kdy skutečně umírá americký prezident Roosevelt a prezidentem se po něm stává Harry Truman.²⁰ Jonasson příběh vybavil důsledným dodržováním této historické osy událostí a kromě konkrétně zmíněných časových určení se snažil i o kontextové výšky událostí. „Léta plynula, Nixona nahradil Gerald Ford a toho zase Jimmy Carter. Zatímco Brežněv přetrvával. (...) Ale žádné štěstí netrvalo věčně. Jednoho krásného dne, těsně po podpisu smlouvy SALT II, si Brežněv vzal do hlavy, že Afghánistán potřebuje jeho pomoc. A tak tam poslal elitní jednotky, které náhodou okamžitě zabily úřadujícího prezidenta, takže Brežněvovi nezbylo nic jiného, než dosadit svého vlastního. Prezident Carter se na Brežněva pochopitelně našel,“²¹ shrnuje vypravěč aktuální situaci, na které rozehrává další část Alanova příběhu.

Těmito drobnými zasazováními do kontextu autor vybavil poměrně důkladně celý text, a ačkoli by se dalo uvažovat o snaze dílo učinit více věrohodné, z příběhu tyto shrnutí a v podstatě faktické výšky nikdy nevyčnívají. V tomto případě odkazuje na konec roku 1979 a vojenský zásah SSSR v Afghánistánu, který 24. 1979 oddíly KGB zavraždili prezidenta Amína i s rodinou a celkově se intervence projevila zásadně negativně na mezinárodních vztazích. USA nepřijmuly zdůvodnění sovětského svazu a prezident Carter na základě toho dospěl k rozhodnutí omezit dovoz obilí, zakázat export technologií a další.²² Autor nepovažuje v příběhu příběhu za nutné vysvětlovat nebo hlouběji popisovat nic z dějin, které zde načrtává ne na pozadí, ale jako součást příběhu. Místo faktického přiblížení nabízí čtenáři pouze humor a autorskou fabuli.

Studená válka znamenala konflikt, který spočíval více než ve skutečném střetu, v závodech zbrojení. Postava Alana Karlssona, je od začátku charakterizována jako

¹⁸ MOTEJL, Otakar. *Závěrečné stanovisko veřejného ochránce práv ve věci sterilizací prováděných v rozporu s právem a návrhy opatření k nápravě*. Brno, 2015. Dostupné z: www.romea.cz/dokumenty/sterilizace.doc (5.5.2017)

¹⁹ JONASSON, tamtéž. str. 114.

²⁰ LUŇÁK, Petr. *Západ. Spojené státy a Evropa ve studené válce*. Libri, Praha 1997. str. 49.

²¹ JONASSON. Cit. dílo. str. 374.

²² VYKOUKAL, Jiří. LITERA, Bohuslav. TEICHMAN, Miroslav. *Východ. Vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku*. Libri, Praha 2000. str. 518 – 519.

odborník na výbušniny. Právě zaměřením hlavní postavy jí dává autor možnost procházet svěťovými dějinami studené války. V příběhu při jeho postupu a gradaci překvapuje fakt, že se hlavní postava setkala s téměř všemi zásadními postavami svěťového dění. Vynechán je ale Adolf Hitler. Jeho absenci vysvětlil autor v rozhovoru pro vydavatelskou společnost Panteon, kde prohlásil: „Potřeboval jsem, aby se Alan po španělské občanské válce zasekl ve Spojených státech a vynalezl atomovou bombu. Proto jsem potřeboval, aby svěťová válka začala, když přijel do Ameriky. Pro Adolfa Hitlera nebylo na časové ose místo.“²³ I zde tedy sám autor potvrzuje, že udržení věrohodné časové osy bylo ve značné míře zásadní pro tvorbu příběhu.

Autorské podání je silné v tom, že ačkoli je s každou stránkou více a více absurdní a zdá se jasné, že jde o fikci, nemůže čtenář vlastně prokázat, že by se to takto stát nemohlo. Hranice spojení fikčního a reálného je velmi úzce provázána. Na příběhu je zajímavá postava a její přístup k dějinám, které svým jednáním utváří a posunuje. Hrdina odpovídá jednáním velmi přesně pojetí hrdiny pikareskního románu. Obsahuje v postavě šibalství i nahodilé putování, tolik typické pro tento žánr. S koncem cesty je svěť opěť v rovnováze.²⁴

Kritiky velmi často zmiňují podobnost knižního (a později ještě mnohem více filmového) zpracování s Forrestem Gumpem. „Alan Karlsson je jakýmsi křížencem Forresta Gumpa, Járy Cimrmana, kapitána Yossariana, barona Prášila a dobrého vojáka Švejka. Čtenářovy sympatie si získává svým selským rozumem a bohorovností, s nimiž přijímá nevyhnutelné a odsuzuje jakoukoli ideologii a fanatismus,“²⁵ píše překladatelka švédských románů Marie Voslářová ve své recenzi. Za zmínku mimochodem stojí také komentář, který položil jeden z čtenářů recenze. „Je to pravdivý příběh?“²⁶

Srovnání Alana Karlssona s Forrestem Gumpem lze akceptovat pouze v porovnání napříč typem zpracování. Ano, knižní Alan je v některých ohledech podobný filmovému Forreštu Gumpovi. V knižním srovnání však postavy vystupují naprosto rozdílně a autorské pojetí i prezentace historických souvislostí je zjevně odlišná.

²³ HELLEROVÁ, Šárka. *Švédský spisovatel Jonas Jonasson: Ovlivnil mě Švejk*. Výňatek z rozhovoru, září 2012. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/kultura/279172-svedsky-spisovatel-jonas-jonasson-ovlivnil-me-svejk.html> (5.5.2017)

²⁴ MOCNÁ, cit. dílo, str. 451 – 452.

²⁵ VOŠLÁŘOVÁ, Marie. *Recenze Jonas Jonasson. Stoletý stařík, který vylezl z okna a zmizel*. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/30561/jonasson-jonas-stolety-starik-ktery-vylezl-z-okna-a-zmizel> (5.5.2017)

²⁶ Tamtéž.

1.3 Kniha Forrest Gump autora Winstona Grooma

Forrest Gump je kniha řazená žánrově mezi humoristickou beletrii. Nijak objemný příběh se vejde na téměř 260 stran a vyšel poprvé v roce 1986 v New Yorku.

Příběh je postaven na absurdnosti. Část popisující útrapy války ve Vietnamu je v knize nejživější a odpovídá autorově životní zkušenosti. Mezi lety 1966 a 1967 byl odvelen do Vietnamu a válka v něm zanechala velký dojem²⁷, který se mu podařilo v příběhu navzdory humoristickému pojetí příběhu, velmi dobře zúročit.

Pro tuto práci není podstatný příběh v knize jako takový. Zajímavější je jeho zasazení do kontextu. Chlapec, později muž, který je klasifikován jako idiot, se stává svědkem několika zásadních momentů amerických politických dějin. Nejvíce prostoru v příběhu autor věnoval v tomto ohledu pobytu hlavní postavy v prostředí války ve Vietnamu, jak bylo zmíněno výše. Na několika místech knihy také skutečně můžeme identifikovat z jemných náznaků a poznámek konkrétní politický kontext. „*Pan prezident byl chlap jako hora, kterej mluvil jak něakej texasák*“²⁸, komentuje Forrest své setkání s tehdejší hlavou státu Lyndonem B. Johnsem, který byl prezidentem v období 1963 až 1969. Takovými drobnými poznámkami je čas od času příběh prokládán. Ovšem zdaleka ne tak výrazně jako je tomu u Jonassonova Stoletého staříka.

Někdy je v knize život hlavní postavy unášen konkrétním historickým momentem. „*(...) svobodník Gump, je mi potěšením vás informovat že jste byl zařazený do Pimpongovýho Týmu Spojených Států a pojedete do Rudý Číny na mezistátní utkání. Je to velká čest protože je to po pětadvaceti letech první oficiální kontakt s Čínama takže se nejedná jenom o nějaký nablblý pimpongový utkání ale diplomatickou misi na který možná závisí osud celého lidstva (...)*“²⁹ Uvedený úryvek lze jednoduše spojit s pozváním amerického týmu Mao Ce-tungem do Číny v roce 1971, které bylo naprosto zásadním milníkem ve studené válce. Znamenalo navázání diplomatických vztahů USA s Čínou, vznik triangulární diplomacie a také se moment označuje jako „oteplení“ ve studené válce, díky kterému se Nixon mimo jiné dočkal znovuzvolení.³⁰ Jeho prezidentskou kariéru přerušilo až nezvládnutí aféry Watergate, o které se velmi letmo v příběhu knihy autor také zmiňuje.

„Je mi to hrozně líto, povídám, ale to s major Fritchovou prostě není pravda. Takže si to z toho svýho pásku radši vymažte poněvač–

JÁ ŽÁDNÝ PÁSKY NEMAŽU vylítnul Pan Prezident.

²⁷ GROOM, Winston. *Forrest Gump*. XYZ, Praha 2012. (nestránkováno, popis knihy)

²⁸ Tamtéž. str. 90.

²⁹ Tamtéž. str. 96.

³⁰ PEČENKA, Marek. LUŇÁK, Petr a kol. *Encyklopedie moderní historie*. Libri, Praha 1999. str. 372.

Cože vyvalil jsem se.

*Ale to je nedorozumění vysvětloval maník v kvádru, on myslel ten proužek papíru ne magnetofonové pásky Pane Prezidente.*³¹

Tímto způsobem autor protkal text lehkými narážkami. Na rozdíl od Alana Karlssona, hlavní postavy románu Jonase Jonassona, není Forrest Gump v knize hybatelem dějin. Forrest se u dějin často jen mihne, nebo jen prochází a komentuje je se svou idiotskou prostoduchostí a neznalostí. Vytváří tak specifický humor, který je v kontrastu s jeho dáskou ůstotou přemýšlení a nepochopením předepsaných protokolů nebo závažnosti momentů

Mezi Jonassonovým a Groomovým hrdinou je podstatný rozdíl. Oproti Forestu Gumpovi je Alan přímou příčinou změn. V tom je nejzásadnější rozdíl ve vykreslení historického kontextu mezi knihami. I to je důvod, proč je historickému kontextu ve Stoletém staříkovi věnováno mnohonásobně více prostoru. Jonas Jonasson dějiny podává přímočarým způsobem a tvoří v knize kontext i příčinu Alanova jednání. Forrest Gump naproti tomu kontext v podstatě nevnímá nebo mu nerozumí. Jeho účast na historickém kontextu je naprosto pasivní. Jak bylo již předchozí kapitole zmíněno, neobstojí knižní srovnání postav se závěrem, že se Forrestem Gumpem mohl Jonas Jonasson inspirovat. Jinak tomu je ovšem u filmového zpracování. To se totiž, zejména v případě Forresta Gumpa, od knižní podoby zásadně liší.

³¹ GROOM, cit, dílo. str. 164

2. Filmové zpracování

2.1 Obecná teorie filmového zpracování a zobrazení historické tematiky

Vysokoškolský profesor Miroslav Petříček ve svém článku věnovaném filmovým dějinám poukazuje na skutečnost, že pro historiografii je kinematografie ideálním médiem. Na základě výrazových prostředků filmu bude vždy zobrazovat historii skutečněji než jakékoli jiné médium. Výběr faktů se podřizuje pojetí a obrazu a nabízí divákovi „oště svědectví“ a není na rozdíl od jiných médií potřeba se spoléhat na imaginaci čtenáře.³²

Film je založen na zkratovaném znaku, který je základní složkou každého filmu. Zkratovaný znak je ve zjednodušeném významu řeč filmu. James Monaco vysvětluje složitou uchopitelnost výkladu filmového jazyka na příkladu Metzova prohlášení, které říká, že film je nelehké vysvětlit z toho důvodu, že pochopit ho, je velmi snadné. Teoreticky nám film nedává možnost si představovat. Není to pouhé naznačení, ale prohlášení. Jakým způsobem film však toto prohlášení vytvoří je již na jeho volbě která je na rozdíl od psaného textu neomezená a nelimitovaná.³³

Zásadní složkou filmu, kterou divák vnímá patrně nejméně (ve skutečnosti je vnímána podvědomě), je složka výrazových prostředků. Nepoučeného diváka zajímá především děj a v pohlcení syžetem mu často uniká způsob. Přirozeně se soustředí na obsah.³⁴

Film, který se věnuje historické tematice, se nutně odehrává v minulosti. Rysem filmového obrazu je, že je vždy přítomný. Pokud divák sleduje příběh, vnímá ho jako aktuální přítomnou událost. Je to jeden z důvodů, jak film dosahuje sugestivity.³⁵ V případě filmového zpracování *Forresta Gumpa* i *Stoletého staříka* se do minulosti dostáváme pomocí flashbacků nebo přesněji častěji flashbacků. To znamená, že „jeden z informačních kanálů (obrazový nebo sluchový) může zůstat v přítomnosti, zatímco druhý bude retrospektivní. V takovém případě vypravěčský hlas verbálně uvádí, interpretuje nebo prostě jen reprodukuje to, co vidíme na plátně“³⁶

Film má tedy, jak už bylo řečeno, dvě možnosti přenos významu. „Filmový obraz nebo zvuk má (podobně jako psaný jazyk, ale do větší míry) denotativní význam: je tím, čím je, a nemusíme se nějak snažit jej rozpoznat. (...) Existuje zásadní rozdíl

³² PETŘÍČEK, Miroslav. *Filmové dějiny*. In: Kopal, Petr ed. *Film a dějiny*. NLN, Praha 2004. str. 14 - 15

³³ MONACO, James. *Jak číst film. Svět filmů, médií a multimédií*. Albatros, Praha 2004, str. 154 - 155

³⁴ PŁAŻEWSKI, Jerzy. *Filmová řeč*. Orbis, Praha 1967. str. 9

³⁵ Tamtéž. str. 248

³⁶ CHATMAN, Seymour. *Příběh a diskurz. Narativní struktura v literatuře a filmu*. Host, Brno 2008. str. 66.

mezi popisem osoby nebo události pomocí slov (nebo dokonce pomocí fotografií), a filmovým záznamem téhož. Jelikož film je schopný podat tak blízké přiblížení reality, dokáže zprostředkovat přesnou vědomost, jak psaný nebo mluvený jazyk dokáže jenom zřídka.“ Film má i svou vlastní konotační schopnost, která je jedinečná. Závisí na využitých konotačních pomůčkách a technikách, jako jsou třeba specificky dlouhé záběry. Na rozdíl od literatury, je použití těchto konotačních triků velmi přesné a velmi účinné.³⁷

Film se zároveň má vždy řídit zásadou odstranění slabých částí. Jedná se o nepotřebné záběry, které diváka unavují a jsou zbytečné. Nicméně dílo lze libovolným způsobem děnit a pracovat s časovým úsekem po svém. Stejně tak účinnosti probíhající ve filmu je možné, pokud nemají ambice samostatného dramaturgického významu, asi o třetinu zkrátit. To ale neplatí o dialogu, který logicky vždy trvá stejně dlouho, jako ve skutečnosti.³⁸ Práce s vhodným naplněním filmu dialogy a dramaturgickými záběry je součástí umění a specifického citu režiséra a rozhoduje o dojmu, který si divák odnáší.

V případě této práce budu zkoumat, jakým způsobem a s jakými prostředky pracoval Robert Zemeckis a Felix Herngren s částmi filmu týkající se známých historických momentů Rozeberu střet literární a filmové verze a prezentaci historie ve zmiňovaných dílech.

2.2 Stoletý stařík, který vylezl z okna a zmizel podle režiséra Felixe Hergrena

Marie Mravcová uvádí v úvodu svých rozborů *Literatura ve filmu*, že literární východisko nelze rozpojit s nově vzniklým tvarem audiovizuálního kódu. „Ono východisko nemusí totiž znamenat jen „pasivní“ látkový zdroj pro scénaristickou redukci a transkripci (motivů, situací, dialogů), ale i podnět pro autentické myšlenkové a fantazijní aktivity, někdy bohužel nechápavé a deformující. Pak se předloha nutně stává kritériem hodnocení a pozadím pro adekvátní pochopení a postižení filmové verze.“³⁹ Touto poznámkou postihuje přesný rozpor mezi filmem *Stoletý stařík, který vylezl z okna a zmizel* Felixe Hergrena a mezi *Forrestem Gumpem* Roberta Zemeckise.

Film *Stoletý stařík, který vylezl z okna a zmizel*, byl uveden roku 2013. Režiroval ho již zmíněný Felix Herngren, který je spolu s Hansem Ingemassonem také autorem scénáře. Do psaní scénáře zasahoval také autor knižní předlohy Jonas Jonasson. Hlavní postavu příběhu ztvárnil herec Robert Gustafsson. Na koprodukcii se

³⁷ MONACO. *Cit. dílo*. str. 157 - 159

³⁸ PŁAŻEWSKI. *Cit. dílo*. str. 249 - 250

³⁹ MRAVCOVÁ, Marie. *Literatura ve filmu*. Melantrich, Praha 1990. str. 5.

podílelo Švédsko, Velká Británie, Francie, Španělsko a Rusko. Oficiální snímek mám celkem 109 minut. Film je řazen do kategorie komedií.

Snímek se musí potýkat s mnoha problémy. Tím prvním je knižní předloha, která je pro délkovou stopáž filmu v podstatě neobsáhnutelná. Autoři měli dvě možnosti. Tou první by byl tvůrčí přístup k příběhu a jeho zfilmování na pouhé motivy knihy. Felix Herngren zvolil druhou možnost, tedy držet se předlohy poměrně důsledně. Znamená to, že kromě toho, že část retrospektivních scén musel úplně vynechat, ostatní posunul do velmi jednoduché zkratky.

Film si drží, stejně jako kniha dvě linie vyprávění. První se odehrává v současnosti a zachycuje Alanův útěk z domova dítčhodců a jeho další peripetie na cestě. Druhá linie je vedena, jako vzpomínková a Alan ji divákovi vypravuje. V tomto případě autor zásadně osekal nejen počet těchto vzpomínek, ale zároveň jim vzal logickou návaznost a kontext, díky kterému v knize fungovaly tolik přesvědčivě. Takový přístup si udržel od začátku filmu až do jeho konce. Ve filmové adaptaci chybí setkání s Winstonem Churchillem, Mao Ce-tungem a jeho manželkou nebo Kim Ir-senem. Setkání byla omezena na generála Franka, Oppenheimera při projektu Manhattan, Stalina, Popova a prezidenta Trumana.

Přechody mezi jednotlivými retrospektivními scénami nedávají občas jasný smysl. Například po cestě ze Španělska vymění Alan zbraň kterou dostal darem od Franka za povolení pracovat v Americe. Nevíme proč, neznáme motivaci. Alan pracuje na vysokých stavbách, když na něj jeden z děníků pokřikuje, že by si měli domluvit pohovor na projektu Manhattan a jít tam pracovat. Alan nejdřív nechápe o čem projekt je, ale přítel mu vysvětlí, že jde o největší bombu na světě. Stříhem nás film zavede do haly, kde diskutují vědci včetně Oppenheimera a Alan s ním zde jako poslíček s kávou navazuje rozhovor, během kterého mu Oppenheimer vysvětlí problém s konstrukcí bomby a Alan mu na oplátku poradí, jak problém vyřešit. Tato zkratka působí velmi nepřesvědčivě právě kvůli chybějícímu kontextu. Na rozdíl od knihy zde chybí vývoj a učení v příběhu Alanova života i jeho samostudium v Los Alamos. Které by „náhlou genialitu“ nějak vysvětlilo. Tímto způsobem bohužel autor přistoupil i dalším retrospektivním scénám. Na rozdíl od knihy se zde nedá téměř hovořit o nějakém historickém kontextu, jako spíše o zkratkovité grotesce s využitím historických postav. Jak bylo v kapitole výše zmíněno, výhodou filmu, který promítá scény minulosti je jejich přítomný čas na plátně díky, kterému je zážitek více sugestivní. V tomto případě se domnívám, že ale Plažewskiho teze selhává, protože scény tuto sugestivnost postrádají. Na vině je nejen pro diváka těžko uchopitelná zkratka, ale také použití výrazových prostředků.

Tím také narážíme na další problém filmu a tím je typický absurdní humor knihy, který se ukázal na plátno jen těžko převeditelný. Ačkoli výprava filmu je

velkolepá, potýká se film se svou vlastní složitostí a překombinovaností. Režisér oddělil retrospektivní kapitoly nejen stříhem, ale také vizuálním dojmem. Obraz minulosti je temnější, zastíněný, v ménějasných barvách.

Kamera je téměř neustále v pohybu. Dobře je to vidět například na části, kde Alan s Herbertem prchají z gulagu. Jakási roztřesenost a nestálost záběru by mohla patrně evokovat vzpomínání, vybavování si dávné minulosti, kdyby ovšem tento pohyb nebyl i součástí dalších scén. Pak se můžeme domnívat, že tento autorský přístup směřuje pouze k souladu s chaotičností dějové linky a neuspořádaností pohybu hlavního hrdiny.

Největší problém zpracování je snaha propojení dvou dějových linek, aniž by autor jedné přidal a druhé ubral, což snižuje přesvědčivost a v historických kontextech zásadně snižuje vypovídající hodnotu. Historické souvislosti jsou použitou zkratkou odsunuty více do pozadí.

K filmu nebyly příliš vstřícné ani kritiky. Po uvedení do českých kin zaznívalo v mnoha textech srovnávání s Forrestem Gumpem a také námitky k nevyužití možného potenciálu. Kateřina Nechvílová v recenzi pro Literární noviny sice oceňuje severskou komiku díla, ale přesto si všímá zásadních nedostatků „Alanova postava působí místy přepřácaně a kombinace žánrů road movie, komedie a detektivní drama taktéž.“⁴⁰ Filmu dále vytýká množství použitých klišé a upozorňuje, že v takovém pojetí je film určen pouze nenáročnému divákovi hledajícím zábavu. Vytýká mu také neoriginálnost pojetí. Poukazuje na to, že některé využití prvky divák mohl již vidět na příklad ve filmech Forrest Gump nebo Obsluhoval jsem anglického krále.⁴¹

Známa kulturní redaktorka MF Dnes vytýká filmu stejnou věc. „Opisování“ z Forresta Gumpa. Filmová kritička Mirka Spáčilová poukazuje na absurditu dějin, která se již objevila ve zmíněném snímku Obsluhoval jsem anglického krále, ale přidává také spojení se snímkem Alvina Straighta, kde muž cestuje po Americe v traktůrku a zastává stejnou vyrovnanost a smířlivost promlouvající z jeho projevů a glos. Odkazuje i na Forresta Gumpa, který se stejně tak setkával s hlavními postavami světových dějin. Poukazuje na hlavní problém, kvůli kterému film nedrží pohromadě. Je jím na rozdíl od knihy ztuhlý cíl, ke kterému by stařík směřoval a které by divák udržovalo v očekávání.⁴²

⁴⁰ NECHVÍLOVÁ, Kateřina. Recenze: *Stoletý stařík, který vylezl z okna a zmizel*. Dostupné z: <http://www.literarky.cz/blogy/katerina-nechvilova/17375-recenze-stolety-staik-ktery-vylezl-z-okna-a-zmizel> (5.5.2017)

⁴¹ Tamtéž.

⁴² SPÁČILOVÁ, Mirka. Recenze: *Stoletý stařík ani se Stalinem na Forresta Gumpa nedosáhne*. Dostupné z: http://kultura.zpravy.idnes.cz/recenze-stolety-starik-ktery-vylezl-z-okna-fe1-/filmvideo.aspx?c=A140516_124939_filmvideo_ts (5.5.2017)

Celý problém filmového zpracování odpovídá chybě kterou přesně definovala Marie Mravcová při nástinu problematického vztahu literatury a filmu. Nejde o jen o to, že by nešlo obsáhnout celou předlohu, která může být příliš dlouhá a bohatá. Ne proto, že „je problematické nalézt ekvivalent pro některé stylové postupy a komponenty (metaforický jazyk vypravěče, (...) úplné svázání vzpomínky s přítomným okamžikem apod), ale proto, že realizátoři podcenili fázi interpretační, neujasnili si vlastní názor na danou předlohu, to, co jejím prostřednictvím chtějí vypovídat k dnešku.⁴³

2.3 Forrest Gump podle režiséra Roberta Zemeckise

Zcela opačným příkladem uchopení knižní předlohy je Forrest Gump. Film byl uveden v roce 1994 a jeho klasická stopáž je 142 minut. Snímek zrežiroval Robert Zemeckis podle předlohy Winstona Grooma a scénář připravil Eric Roth. Film se po svém uvedení stal kasovním trhákem a v současnosti, téměř čtvrt století od uvedení, je považován za kultovní a některé úryvky z filmového dialogu zdomácněly. Navzdory poměrně nenáročnosti na diváka snímku je v Československé filmové databázi (nejedná se o odborný zdroj, ale uživatelská hodnocení) hodnocen průměrně na 94,6 % z celkových 106 862 hodnocení.⁴⁴ V mezinárodní období ČFD, kterým je IMDB, uživatelská databáze, má film rating 8,8 z deseti a hodnocení je více než desetinásobek.⁴⁵ Je v hodnocení na druhém místě žebříku nejlepších filmů a na prvním místě v žebříku oblíbenosti⁴⁶. Film uznala také Americká akademie filmových věd - v roce 1995 film získal z třinácti oscarových nominací celkem pět ocenění, mimo jiné i za adaptaci scénáře.⁴⁷ Kromě nadšených ohlasů existovalo a existuje stále mnoho kritiků tohoto filmu, kteří jej považují za kýč nebo nerozumí, proč si film získal takovou oblibu. Kritizován je pro samoučelnost, přílišnou patetičnost, emociálnost i fixace pouze na americké dějiny, jak poukážu na kritických hodnoceních níže. Kromě kritických hodnocení snímku vysvětlím také, jakou roli v nich sehrává historický kontext, ve kterém se děj odehrává a také čím se liší, a proč je na rozdíl od Stoletého staříka, takto pojatý filmový koncept zobrazení dějin úspěšnější.

Děj filmu se zásadně liší od své knižní předlohy. Scénárista Eric Roth vzal postavu Forresta a vybral k ní jen některé části historického kontextu, které tak násilně

⁴³ MRAVCOVÁ. Cit dílo. str. 8.

⁴⁴ Údaj ke dni 5.5.2017

⁴⁵ Mezinárodní filmová databáze. *Forrest Gump*. Dostupné z: http://www.imdb.com/title/tt0109830/?ref_=nv_sr_1 (5.5.2017)

⁴⁶ Pořadí k 5.5. 2017

⁴⁷ Česko-slovenská filmová databáze. *Forrest Gump*. <http://www.csfd.cz/film/10135-forrest-gump/> (5.5.2017)

nenaruší dějovou linku. Vynechal let do vesmíru a rok strávený mezi lidojedy, ale také specifické geniální schopnosti, které se u postavy v knize projevovaly chápáním fyziky, hrou na hudební nástroj nebo precizní hrou šachu.

Zatímco v knize je hlavní chlapcův příběh a historický kontext zmíněn jen mimochodem, bez většího prostoru, na filmovém plátně je právě historický kontext to, co dílo přibližuje divákovi. Kniha je mírně sarkastickým kusem, který dějiny spíše paroduje, mezi řádky skrývá jistou kritiku tehdejší společnosti. Film tento koncept naprosto převrací a stává se více výpravným. Na rozdíl od Stoletého staříka, který se snaží plně obsáhnout dvě dějové linky stejnou mírou, Forrest Gump se stává vypravěčem sedícím na lavičce autobusové zastávky a retrospektivní scény jsou brilantně propojeným příběhem, který navazuje nejen na předchozí retrospekci, ale také na první dějovou linku. Ve svých vzpomínkách diváka provádí seznámením s americkými prezidenty, válkou ve Vietnamu, protesty a vlnou hippies v 60. letech, následnou deziluzí společnosti a prostoduchým naivním pohledem komentuje celé dění.

Film v sobě skrývá na rozdíl od Stoletého staříka dvě hlavní výhody. Tou první je, že hlavní postava dokáže navázat vztah s divákem. Tou druhou je velmi přehledné a štěvevedené narativní vyprávění.

Velmi dobře autor pracoval s výrazovými prostředky. Využití dobové hudby a odkazy na aktuální kulturní trendy té doby, záběry kamery zejména přibližující a vzdušné, cit pro stíhání a v neposlední řadě také použití filmových triků Zemeckis ve filmu užívá mnohokrát koláž z dobových záběrů do kterých vložil hlavní postavu, aby dosáhl větší autentičnosti. Několikrát se také opakuje využití televize na pozadí jako prostředku k zasazení do dobového kontextu. Ta tento fakt reaguje ve svém článku Michael Sherer, profesor žurnalistiky. Vidí v takovém použití materiálu konflikt v nakládání s obrazovým materiálem. Komentuje efektivitu s jakou Forrest Gump proniká do dobových fotografií a záznamů veřejnosti, která ví, že se jedná o fikci, na tuto hru přistupuje. Film tak podle něj přispívá ke snižování důvěryhodnosti obrazového záznamu například pro dokumentární film. Upozorňuje, že pravda a její detekce je závislá na kontextu, ve kterém je příběh vyprávěn.⁴⁸ V tomto případě je vstup do metamédia zjevný, byť jeho provedením divák musí být trochu zaskočen.

Film funguje jako komplexní dílo a svou jednoduchou stavbou a emociálností se mu daří stát se masovým artiklem. Jak už jsem výše zmiňovala, nad touto popularitou se někteří odborníci pozastavují. Dr. Judith Zinsler z Miami University zmiňuje nejčastější vidění filmu americkou společností, které popisuje jako „radostnou nevinost, velkorysost centrálního charakteru, milující odhodlanou matku, nabídku

⁴⁸ SHERER, Michael D. *Manipulating, 'Forrest Gump'*. Quill, 00336475, Nov/Dec94, Sv. 82, Vydání 9. Dostupné z: <http://eds.a.ebscohost.com/eds/detail/detail?vid=1&sid=6b8bd6b2-bb42-48b3-ac06-181b9964b23e%40sessionmgr4009&hid=4202&bdata=JmxhbmcyY3Mmc2l0ZT1lZHMtbGl2ZSszY29wZT1zaXRl#AN=9411283928&db=ufh> (5.5.2017)

křesťanských perspektiv a novou verzi amerického snu“.⁴⁹ Ona sama jako vyučující historie nabízí opačný pohled. „Stereotypní zjednodušené postavy, protiinteligentní fantazii vysmívající se americkému vzdělavacímu systému, politickým i podnikatelským procesům a institucím“.⁵⁰ Do jisté míry to odpovídá Kissingerově tezi, kterou více rozvedl Petr Kopal. „Američané reagují na morální nedokonalost současného světa tím, že sami žijí v idealizované minulosti.“⁵¹ Vivien Sobchack popisuje problém filmového ztvárnění v naivitě hlavní postavy. „Film představuje otřesy a hrůzy naší nedávné americké minulosti, jako by byly neškodné a milé, protože protagonista jim nerozumí. (...) Velké historické události vidíme jako filmy, které jsou odhaleny na pozadí jakoby mimochodem a zmatečně“⁵² Stejná autorka vysvětluje úspěšnost *Forresta Gumpa* v nejednoznačnosti, která nabízí možnost aplikace protikladných názorů na význam historie.⁵³

Při hodnocení zobrazení dějin na pozadí *Forrestova příběhu* je nutné si uvědomit, že je rozdíl mezi domácím (americkým) přijetím filmu a čtením historického kontextu ve zbytku světa a v České republice. V interpretaci *Forresta Gumpa* se projevuje národní identita, protože, jak Jirková a Čermák v knize o formování historie zmiňují, „každý národ má svou vlastní verzi pravdy“.⁵⁴

⁴⁹ ZINSSER, Judith P. *Real History, Real Education, Real Merit -- or Why Is 'Forrest Gump' So Popular?* Journal of Social History, 00224529, Sv. 29. Dostupné z: <http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=7867832e-2469-4dcf-88ac-43c0046a791d%40sessionmgr4006&hid=4208> (5.5.2017)

⁵⁰ ZINSSER. Cit. zdroj.

⁵¹ KOPAL, Petr. *Hollywood jako Nostradamus? America Now: Film a politika*. In: Kopal, Petr ed. *Film a dějiny*. NLN, Praha 2004. str. 308

⁵² SOBCHACK, Vivien. „*Shit happens*“: *Forrest Gump and historical consciousness*. *Ilha do Desterro*, Vol 0, Iss 32, Pp 015-026 (2008) Dostupné z: <https://periodicos.ufsc.br/index.php/desterro/article/view/8431/7960> (5.5.2017)

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ JIRKOVÁ, Klára. ČERMÁK, Aleš. *Formování historie. Interpretace dějin z pohledu různých států*. AVU, Praha 2012. str. 8 – 9.

3. Edukační potenciál literárního a filmového díla v oboru historie

Média a populárně-naučné knihy a filmy zásadně ovlivňují historické vědomí lidí. Jiří Šubrt ve své analýze průzkumu historického vědomí v České republice vysvětluje, že občan chápe rozdíl mezi oficiálním pojetím dějin a mezi osobním chápáním dějinných událostí avšak mediální a populárně naučné kanály jako informační zásadně převažují. „Největší vliv na to, jaký je jejich vlastní obraz historie, obyvatelé České republiky připisují osobně prožitým a předávaným zkušenostem a vůbec takovým okolnostem, které mají ráz osobního kontaktu a zapojení (např. školní výuka, masmedia), nebo některé zprostředkující emocionální prožitek (např. filmy a seriály, tradice a zvyky).“⁵⁵

Ve stejné publikaci se autoři také zabývají zájmem občanů o historii, jejíž znalost je pro schopnost odhalení historické mystifikace zásadní. Podle výsledků průzkumu se dostáváme na hodnoty, které vypovídají, že vůbec ne nebo moc ne se o historii zajímá 53 %, 4 % se o historii skutečně zajímá a zbylí dotazovaní přiznávají nějaký střední zájem. Je navíc potřeba si dotazovanou skupinu více rozložit a zkoumat její oddělené aspekty. Pak se ukazuje, že v tomto výzkumu například rozděluje zájem o historii podle věku. Pětina osob do 29 let věku o historii nejeví vůbec žádný zájem, číslo stoupá s pozdějším věkem, kdy se zájem postupně zvyšuje,⁵⁶ což ovšem může také znamenat rozdílný přístup školního vzdělávání nebo se může také omezovat na základě vymezeného období dějin.

S mystifikací se setkáváme v populárních typech literatury, mezi které patří i *Forrest Gump* a *Stoletý stařík*. Jak už bylo zmíněno v úvodu, masové působení těchto typů děd považuji za zásadní. „Vedle filtru školní výuky je to rovina populární kultury, na níž se odehrává největší část vnímání historie ze strany širokých vrstev obyvatelstva mimo úzkou skupinu „kulturní veřejnosti“. V produktech populární kultury se mnozí lidé setkávají s historií a jsou ochotni ji brát vážně, zatímco odborných ani popularizačních textůby si ani nevšimli.“⁵⁷

Podle Lenky Pořízkové dochází k zajímavému jevu. Zatímco tradiční historický román vyžaduje schopnost přispět k poznání historie, postmoderní fikce čtenáře zkouší na základě mystifikace. „Oslabuje se informační funkce textu, zesiluje se funkce estetická, spojená s estetickým prožitkem mystifikace (...). Mystifikace tak de facto vrací historický narativ do krásné literatury (...) neboť oslabuje jeho dokumentární

⁵⁵ ŠUBRT, Jiří a kol. *Historické vědomí obyvatel České republiky perspektivou sociologického výzkumu*. Karolinum, Praha 2013. str. 91.

⁵⁶ Tamtéž, str. 27.

⁵⁷ BARTLOVÁ, Milena. (ed.) *Pop history. O historické věrohodnosti románů, filmů, komiksů a počítačových her*. Knihnice dějin a současnosti, Praha 2003. str. 6.

hodnotu a nahrazuje ji hodnotou estetickou.⁵⁸ Estetická hodnota nabízí širší spektrum edukačních možností. Je zde snazší zapamatovatelnost na základě kontextu a také emoce. Divák si odnáší z filmu (čtenář z knihy) dojmy a určité představy o událostech. Ale kromě toho, že takové dojmy jsou subjektivní, jsou navíc ovlivněny subjektivním zobrazením autorů

Vaníčková uvádí ve své studii, že holywoodské filmy mají velkou tendenci být fakticky velmi volné a historicky nepřesné. Zároveň se však jedná o divácky velmi úspěšné filmy, což dokládá potřebu se v zájmu historie věnovat ve školách kritické mediální výchově a zvyšování filmové gramotnosti.⁵⁹

Na podobnou věc upozorňuje také Činátl, který mimo jiné zmiňuje, i na základě Šubrtova výzkumu, že dějepis hraje pro utváření historického vědomí druhotnou roli, tu prvotní a rozhodnou hraje film. Film dokáže podněcovat otázky a může stavět žáky do role tvůrce. Mohou film analyzovat, hodnotit a také rozkrývat skutečné souvislosti. Na film lze navázat výklad a je možné ho srovnávat s prameny.⁶⁰

Utváření paměti na základě filmu se objevuje více a více. „Nejčastěji jsou to hrané snímky, které mají diváckou popularitu, jsou obecně známé a často se reprizují. V 90. letech minulého století vzniklo především v holywoodské produkci několik historických velkofilmů, které měly zcela mimořádný ohlas a utvářely představy o minulosti u milionu diváků na celém světě“⁶¹ Mezi takovými filmy jmenuje i *Forresta Gumpa* Roberta Zemeckise. Výhodou tohoto typu snímku je široký zásah, na kterém popkultura (a pop history) stojí. Tento typ materiálu lze využít vodítko k diskuzi, jako motivaci k poznávání nebo jako testování kritického přístupu.

Na pedagogické fakultě Univerzity Karlovy byla v roce 2015 obhájena diplomová práce na téma *Studená válka jako námět pro integrovanou tematickou výuku v dějepise na gymnáziu*.⁶² Bez ohledu na celkový obsah se zde objevuje zajímavá věc, totiž využití knihy *Stoletý stařík při výuce*. Knihu uvedla autorka jako přímou inspiraci ke skladbě hodiny. Knihu v hodině představila a přečetla z ní úryvek. Následovalo sepsání vlastního příběhu. Každý se stal stoletým staříkem a své nabyté vědomosti v hodinách měl stejným tvůrčím způsobem využít. Je to poměrně zajímavá inspirace a ukázka vhodné práce s touto knihou, neboť předchází výuka přesně na míru, která postihuje velkou část v knize zmiňovaných mezníků. Mimo jiné to také poukazuje na to, že tento typ textů je skutečně nejen teoreticky využitelný edukativně, ale že tak už

⁵⁸ POŘÍZKOVÁ. Cit. dílo. str. 212.

⁵⁹ KRÁKORA, Pavel. CINGELOVÁ, Daniela. *Tak trochu jiné soudobé dějiny*. Epoque, Olomouc 2017. Dostupné z: <http://vanickova.eu/cd2/film.html>

⁶⁰ ČINÁTL, Kamil. PINKAS, Jaroslav a kol. *Dějiny ve filmu. Film ve výuce dějepisu*. ÚSTR, Praha 2014. str. 8.

⁶¹ ČINÁTL. Cit. dílo. str. 13.

⁶² MANDERLOVÁ, Eva. *Studená válka jako námět pro integrovanou tematickou výuku v dějepise na gymnáziu*. Diplomová práce. Univerzita Karlova, 2015. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/134050/> (5.5.2017)

využit skutečně byl (autorka v práci popisuje také zpěné hodnocení z výuky, kde se žáci na téma vyjadřovali kladně).

Práce s nestandardním populárním materiálem, který vyžaduje velkou míru obezřetnosti, staví velmi pravděpodobně větší nároky na učitele, než na žáky. Je to z důvodu nutnosti překročit jednoduchý systém výklad – poslech a donutit studenty k aktivitě. K tomu je potřeba nejen motivovat, ale také mít motivaci vlastní. Pokud se objeví úvaha, proč tedy takové úsilí vynakládat, myslím, že jsem na něj odpověděla již v odstavcích výše. Tento typ materiálu je pro mladší generaci důvěrně známý a příjemný. Lze tedy stavět na tom, co už mají žáci rádi a využít toho jako prostředku ke skutečnému poznávání.

4. Průzkum

Dotazník, který níže specifikuji, zkoumal vliv prezentace historie v dílech na samotné čtenáře a diváky. Nechává je hodnotit edukační potenciál díla a zkoumá také, nakolik je pro ně dílo historicky důvěryhodné. Průzkum byl složen z 20 otázek a byl veden formou internetového dotazníku. Odpovědi byly sbírány po dobu jednoho týdne⁶³. Celé znění dotazníku je po ukončení výzkumu k dispozici online, včetně základního vyhodnocení počtů odpovědí.⁶⁴

4.1 Popis, skladba a cíle otázek dotazníkového šetření

Dotazník zkoumal vliv knihy *Stoletý stařík* na čtenáře a vliv filmu *Forrest Gump* na diváky. Záměrně byla vybrána tato kombinace. Kniha se stala bestsellerem⁶⁵ a byla nejpůjčovanější⁶⁶ více let za sebou. Film je mediálně známý a mnohokrát reprízovaný. U obou těchto variant bylo pravděpodobnější, že je respondent bude znát spíše než protějšky.

Průzkum byl složen z dvaceti otázek. Byl věven dle odpovědí. Respondent, který knihu nečetl a film neviděl, byl sveden již jen k demografickému určení a dotazník opustil. Jeho povinná cesta dotazníkem byla vedena následovně

- Čtli jste knihu Jonase Jonassona *Stoletý stařík*, který vylezl z okna a zmizel?

Ne

- Viděli jste film *Forrest Gump*?

Ne

- Demografie

Pohlaví, věk, region, vzdělání.

Při kladném zodpovězení otázky na četbu *Stoletého staříka* se pro respondenta otevřelo 6 otázek na toto téma.

První otázkou bylo, zda respondent viděl i zfilmovanou verzi. Ověřuji tím, jestli do hodnocení zasáhlo další ztvárnění. Další otázka zkoumá, jestli respondenta zaujal historicky kontext vykreslený v knize. Nakolik věrohodně autor prezentuje historii, zkoumá další otázka. Respondenti hodnotili na bodové stupnici 1 – 10, kdy 1 byla nejmenší shoda s prokázanými fakty a 10 přesné faktografické dodržení. Další otázka je polootevřená. Vybízí respondenty k vypsání událostí, které si díky knize

⁶³ 7.5. – 15.5. 2017

⁶⁴ SCHAMBERGEROVÁ, Tereza. *Forrest Gump a Stoletý stařík jako průvodci historií (výsledky průzkumu)*, 2017. Dostupné online na <https://forrest-gump-a-stolety-stari.vyplnto.cz>. (15.5.2017)

⁶⁵ *Literární cena Český bestseller 2012*. Dostupné z: <https://knihy.abz.cz/web/literarni-ceny/cena-cesky-bestseller-2012> (5.5.2017)

⁶⁶ *Nejpůjčovanější knihy roku 2015 a 2014*. Dostupné z: <https://www.mlp.cz/cz/novinky/1374-nejpujcovanejsi-knihy-v-roce-2015/?knihovna=> (5.5.2017)

zapamatovali. S ohledem na to následuje také otázka, jestli si myslí, že je kniha nějak využitelná při výuce dějepisu.

Poslední otázkou ke knize *Stoletý stařík* je krátký výřez z knihy. Respondenty vybízím k tomu, aby odpověděli, zda je v textu něco pravdivě zobrazeno nebo jestli se jedná o absolutní fikci. Následuje otázka třídící. Viděli jste film *Forrest Gump*? V případě odpovědi ano se pro respondenta objevilo šest otázek shodných s těmi, které byly pokládány u knihy *Stoletý stařík*.

Všechny otázky pro respondenty byly povinné kromě dvou. Otázka, která se ptá na věrohodnost výše jmenovaných titulů je nepovinná, protože vyžaduje, aby respondent znal více než jeden uvedený titul. V opačném případě otázku může opustit a pokračovat demografickými údaji. Ty jsou zkoumány ve čtyřech závěrečných otázkách. Dotazník se ptá na pohlaví, věk, vzdělání a kraj.

Úplně poslední otázka je druhou nepovinnou otázkou dotazníku a dává prostor těm, kteří by k tématu chtěli sami za sebe něco dodat.

4.2 Vyhodnocení odpovědí dotazníkového šetření

Dotazník byl vytvořen prostřednictvím portálu vyplnto.cz, kde je nyní jeho znění volně dostupné, včetně základních číselných výsledků.⁶⁷ Jeho distribuce proběhla na sociální síť Facebook a do několika českých facebookových skupin týkajících se zmíněných dvou titulů, ale také četby a filmu. Celkově odsud přišlo 56 % respondentů, nelze však specifikovat, které z mnoha skupin byly například největším zdrojem. Další 44 % respondentů přišlo z dalších zdrojů (7 % Blog.cz, 5 % Google.cz, 4 % Vyplnto.cz, 26 % nezjištěno). Snaha přiblížit dotazník k takovým respondentům, kteří četli knihu či viděli film, byla cílená. Účelem dotazníku nebylo zjistit počet či poměr osob, které se s materiálem setkali. Cílem bylo zjistit, jak důvěřuje historickému kontextu ten, kdo zkoumaný materiál již zná. Aby byl dotazník co nejvíce reprezentativní, bylo nutné hledat respondenty alespoň z části cíleně.

Dotazník se skládal z 20 otázek. Byl komponován tak, aby třídil respondenty na základě znalosti filmu či knihy. Respondenti, kteří nečetli či neviděli nic ze zmíněných titulů, byli z dotazníku vyvedeni způsobem, který byl již zmíněn výše. Dotazník se při otevření nezobrazoval celý, ale po jedné otázce bez možnosti se vrátit

⁶⁷ SCHAMBERGEROVÁ, Tereza. *Forrest Gump a Stoletý stařík jako průvodci historií (výsledky průzkumu)*, 2017. Dostupné online na <https://forrest-gump-a-stolety-stari.vyplnto.cz>. (15.5.2017)

a upravit odpověď. Dotazník vyplnilo celkem 119 respondentů, z toho 65 % jej vyplnilo celý. Dotazník byl anonymní.

Z větší části pocházeli respondenti z mladší cílové skupiny. Celkem 10 % jich bylo do 21 let, 55 % mezi 22 a 29 lety. 26 % respondentů bylo v produktivním věku od 30 do 49 let. Jen 9 % respondentů bylo od 50 let výše.

Na otázky odpovídaly více ženy, celkem 65 %. 35 % respondentů byli muži. Velká část respondentů uvedla, že je z Prahy, celkem 43 %, další regiony byly poměrně vyvážené. Četněji než jiný, byl uváděn Jihočeský kraj (9 %), Moravskoslezský kraj (8 %) a Jihomoravský kraj (7 %).

Větší část respondentů uvedla vysokoškolské vzdělání (44 %). Ostatní uváděli vyšší odborné (8 %), středoškolské (40 %), odborné (2 %) a pouze základní (7 %).

Knihu Stoletý stařík Jonase Jonassona četlo celkem 30 % respondentů a více než polovina jich viděla zfilmovanou verzi. Celkem 80 % respondentů uvedlo, že je bavil historický kontext, ve kterém se děj odehrává.

Pro zhodnocení historické věrohodnosti respondent hodnotil na stupnici 1 – 10, kdy 1 znamenala nejmenší shodu, a 10 byla faktografická přesnost. Celkem 67 % odpovědí označilo historický kontext knihy blíže k fantazii. 33 % odpovědí naopak uvedlo, že vykreslení minulosti má blíže k historicky ověřeným faktům.

Další otázka dotazníku vyžadovala po respondentech, aby sami napsali, jestli a co, si z knihy zapamatovali za historické události. Celkem 41 % si žádnou událost nezapamatovalo. Ostatní uváděli nejčastěji sestavení atomové bomby a projekt Manhattan, postavu Stalina, španělskou občanskou válku a asijské diktátory.

Za využitelnou ve výuce historie ji dvě třetiny respondentů nepovažují, jedna třetina ano. Oba póly odpovědí se shodují na potřebě historických znalostí k četbě. Ti, kteří soudí, že kniha není pro výuku vhodná, to vysvětlují právě prvotní potřebou znalostí. Ti, kteří psali, že kniha je při výuce historie využitelná, to zdůvodňovali často jako motivaci zábavnou formou, zlepšení představivosti a hru na „jak to bylo doopravdy“.

Poslední otázkou ke knize Stoletý stařík, byla vložena krátká ukázka, zahrnující větší množství historicky průkazných skutečností bez větší fabulace. Tento odstavec testoval, nakolik je čtenář v textu schopen detekovat historický kontext. Jistě odpovědělo 59 % dotázaných. 41 % nevědělo nebo si myslelo, že vše je smyšlené.

Další část dotazníku byla zaměřena na film Forrest Gump a byly kladeny stejné otázky jako u knihy Stoletý stařík. Celkem 87 % respondentů odpovědělo, že film vidělo, z toho 22 % dotázaných četlo i knihu.

Celkem 90 % respondentů odpovědělo, že je na filmu baví historický kontext. Nakolik se domnívají, že se film drží historických faktů, bylo opět možné hodnotit na stupnici od 1 do 10. Že je film v historickém kontextu spíše nevěrohodný, soudilo 47 % respondentů. Naopak jeho faktickou věrohodnost v zachycení historických momentů hodnotilo jako spíše přesvědčivou 53 % dotázaných.

Celkem 38 % dotázaných uvedlo, že si z filmu nezapamatovali žádné historické události. Zbýlých 62 % jmenovalo nejčastěji válku ve Vietnamu, hnutí hippies, vznik firmy Apple a americké prezidenty, zejména byl jmenován Nixon a Kennedy.

Podle jedné poloviny dotázaných film není vhodný pro využití k výuce dějin. Zdůvodnění nejčastěji obsahovala argumenty jako přílišnou fabulaci, nedostatečnou dokumentárnost, přílišnou zábavnost na školní prostředí. Dotazovaní, kteří odpověděli, že film využitelný ve výuce je, poukazovali na možnost zábavného propojení filmu a výuky, dobré uvedení do kontextu doby, motivaci k hlubšímu studiu událostí a období nebo snazší zaujetí pro téma.

Stejně jako u Stoletého staříka, zde byla vybrána ukázka. Opět vybízela k rozpoznání alespoň nějakého historicky prokazatelného faktu, který je zobrazen na pozadí smyšleného příběhu. Vybrána byla jedna z jednoduchých ukázek. Odstavec popisoval pozvání pingpongového týmu USA do Číny. 56 % respondentů odpovědělo, že neví, jestli je něco z popsaného založeno na faktech a 14 % uvedlo, že vše uvedené je naprostá fikce. Pouze 31 % dotázaných poznalo v ukázce nějaká historicky průkazná fakta.

Pro respondenty, kteří znali oba tituly, byla navíc připravena dobrovolná otázka, které se dotazovala, který z titulů považují za historicky nejméně nevěrohodnější. 55 % uvedlo film Forrest Gump a 19 % uvedlo film Stoletý stařík, jehož knižní verze měla jen o dvě procenta méně.

Při celkovém hodnocení je zřejmé, že pro respondenty je historický kontext velmi přitažlivý a zdrojem zábavy pro ně není jen dějová linka, ale i historické souvislosti. To je pozitivní zjištění. Z odpovědí však dále vyplývá, že míru věrohodnosti historických souvislostí pro respondenta zásadně ovlivňuje použité

médium. Film, který využívá přesvědčivější výrazové prostředky, je hodnocen celkově jako věrohodnější v zobrazení dějin.

Z filmu i knihy si respondenti pamatují velké množství historických událostí, nicméně je zřetelné, že zapamatování je závislé na dosavadních znalostech. Pokud tedy někdo takový materiál chce použít jako motivační pro výuku, je na místě upozornění, že pro celkový dojem z díla a následnou diskuzi, je prvotní znalost zásadní a to u filmu i u knihy. Přesto, že v součtu více respondentů materiál nehodnotilo jako vhodný pro výuku, více než třetina ho naopak doporučovala jako způsob jak více zaujmout a zároveň se vyskytovalo hodnocení, že kniha nebo film přiměli dotazovaného k hlubšímu zájmu a dohledávání informací. Jeden z respondentů uvedl zajímavé srovnání s dílem Julese Verna, které ho naučilo zeměpisné orientaci, a uvedl, že zmíněné dílo mělo stejný vliv, jen v oblasti historie.

Ačkoli naprostá většina respondentů uvedla historický kontext jako zábavný a větší část dotazovaných si zapamatovala nějaké historické události, posuzování ukázek naznačilo, že velká část dotazovaných historický kontext ve skutečnosti často nerozezná, přestože ukázky byly vybrány co nejjednodušší.

Pozitivním závěrem průzkumu je, že respondenti jsou si vědomi nezbytnosti znalostí pro pochopení zobrazeného historického kontextu, negativním závěrem je síla vlivu filmového pojetí, kterému je podle výsledku průzkumu, divák ochoten uvěřit velmi nekriticky.

Závěr

Jiří Trávniček ve svém výzkumu čtenářství uvádí průzkum z roku 2007, podle kterého je Česká republika ve čtenářství mezi předními v Evropské unii. Před Českem je jen Nizozemsko, Švédsko a Dánsko. Tento evropský průzkum Trávniček konfrontoval se třemi vlastními průzkumy z roku 2007, 2010 a 2013 a došel procentuálně ke shodnému číslu. Alespoň jednou za čas knihu čte 84 % lidí.⁶⁸ Znamená to, že četba stále značnou měrou ovlivňuje naše myšlení. Kniha *Stoletý stařík, který vylezl z okna a zmizel*, byla v letech 2014 a 2015 v desítku nejpůjčovanějších knih v síti městských pražských i mimopražských knihoven.⁶⁹ Jak zmínil Činát, film se stal automatickou součástí našeho života. Více než dříve. Je k dispozici nejen v televizi, ale v současnosti i volně na internetu. Nikdy nebyl filmový materiál tak snadno a rychle dostupný, jako je tomu dnes.

Je jisté, že odborné texty čte mizivá část laické veřejnosti, historické romány a dokumenty sledují ti, kteří o taková témata sami projevují zájem. Pro ty, které téma historie vůbec nezajímá, a nepřišli by s ním do kontaktu jinak, ho zprostředkuje téma populární literatura a holywoodský formát filmu.

Historická tematika je velmi oblíbeným materiálem. Přitahuje často až mytizovaným hrdinstvím, fascinuje velkými činy a výsledný film má prokázanou schopnost formovat lidskou historickou paměť. Formát historického snímku je recenzován odbornou veřejností a kritizován za případné nedodržení přesné historicky průkazné skutečnosti. Populární materiál typu *Stoletý stařík*, stojí v tomto ohledu v ústraní jako fiktivní román. Ačkoli je u obou knih a filmů, které byly v práci rozebrány, vždy pro diváka a čtenáře na prvním místě děj, neznamená to, že nevnímá historický kontext a už vůbec to neznamená, že jej neovlivňuje.

Zmínění autoři k prezentaci dějin přistupují rozdílně. Jak bylo patrné, *Forrest Gump* není přímým hybatelem změn a do historického pozadí nás nechává pouze nahlédnout. Ve filmu mnohem intenzivněji a přesvědčivěji. Je nesmírně zajímavé sledovat reakce na úspěšný film. Už jen to, že se po filmovém zpracování objevily pozitivní i negativní reakce odborníků a že vyvolává diskuzi, je vlastně přínosem. Historii není totiž potřeba jen popsat, ale také ji udržovat živou. Diskuze, která se nad

⁶⁸ TRÁVNÍČEK, Jiří. *Překnižkováno. Co čteme a kupujeme*. Host a Národní knihovna, Brno 2014. str. 160.

⁶⁹ *Nejpůjčovanější knihy v roce 2015*. Dostupné z: <https://www.mlp.cz/cz/novinky/1374-nejpucovanejsi-knihy-v-roce-2015/?knihovna=> (5.5.2017)

Forrestem Gumpem rozvířila, ukazuje, že minimálně v něčem „řal do živého“. Sabine Moller ve svém článku navíc ukazuje, že film je minimálně ukázkou některých amerických hodnot a nabízí možnost reflexe vlastní historie.⁷⁰

Stoletý stařik využívá na rozdíl od Forresta Gumpa hlavní postavu jako přímého hybatele změn. Alan nemá příběh postavený jen na pozadí historického kontextu, on sám jej utváří a mění. Oba autoři deformují historii tím, že do ní nechávají vstoupit a přetvářet ji hlavními postavami (u Forresta Gumpa zejména vstup do dobových dokumentů), berou si jen základní fakta, ale zbytek fabulují. Stoletý stařik historii prezentuje jako zábavu, která ho provází životem, zlehčuje velké milníky studené války. Forrest Gump si neuvědomuje význam historických událostí. Na rozdíl od Stoletého stařika se ale Forrestu Gumpovi podařilo, jak již bylo výše zmíněno, svým nejednoznačným přístupem vyvolat diskuzi odborné veřejnosti a zároveň zájem širokého publika. Více než polovina respondentů výše zmíněného průzkumu považuje navíc historický kontext filmu za věrohodný. Ze závěrů stejného průzkumu vyplývá, že čtenáře a diváky historie baví, pokud ji dostanou „naservírovanou“ v přitažlivém podání. Forrest Gump i Stoletý stařik takovou přitažlivost mají a je to zcela jistě základ na kterém se dá u jisté části populace stavět. Platí však, že obě rozebraná díla vyžadují minimálně základní znalost historického kontextu a čtenář i divák to naštěstí, jak se ukázalo, z velké části ví.

⁷⁰ MOLLER, Sabine. *Blockbusting history: Forrest Gump as a powerful medium of American cultural memory*. Dostupné in: <http://eds.b.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=a8c813ed-30b2-4d4f-8a6b-ce6f42ae7421%40sessionmgr103&vid=3&hid=126> (5.5.2017)

Summary

The theme of the thesis illustrates the issue of displaying a popular story depicted in a clearly identifiable historical context. I have selected two books for the concretization - *The Hundred Year-Old Man Who Climbed out of the Window and Disappeared* by Jonas Jonasson and *Forrest Gump* by Winston Groom.

The material is interpreted both in literary and film adaptation in the film processing. Another subject of exploration is the possible educational effect of the material. The aim of the work is to show how the authors present the history histories. The work shows how the deformation of a historical substance subject into a popular Hollywood story is influenced by affecting the viewer.

The work is divided into four parts. Throughout them the literary and the movie adaptations are described. After the description it is analysed how the authors and directors work with the historical subject. The next chapter is focused on the problem of working with popular content that includes historical elements. The last part of the thesis is a questionnaire which makes it possible to discover the influence of the analysed works.

The analysis of the problem shows that between both of the studied works there is a difference in presentation of historical context. In contrast to *Forrest Gump*, the main character of *The Hundred Year Old Man* is directly affecting the history. The story is not developed solely in the background of historical context since the main character forms it and also alters it.

The questionnaire showed that readers are aware of the necessity to know the history in order to understand the historical context.

Literatura

Primární zdroje pro práci

JONASSON, Jonas. *Stoletý stařík, který vylezl z okna a zmizel*. Pantheon, Praha 2012. 398 s. ISBN 978-80-87697-00-9.

GROOM, Winston. *Forrest Gump*. XYZ, Praha 2012. 260 s. ISBN 987-80-7388-669-1.

Stoletý stařík, který vylezl z okna a zmizel [film]. Režie Felix Herngren. Švédsko, Velká Británie, Španělsko, Francie, Rusko, 2013. 109 minut.

Forrest Gump [film]. Režie Robert Zemeckis. USA, 1994. 142 minut.

Sekundární literatura

APPLEBYOVÁ, Joyce. HUNTOVÁ, Lynn. JACOBOVÁ, Margaret. *Jak říkat pravdu o dějinách*. Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2002. 273 s. ISBN 80-7325-003-9.

BARTLOVÁ, Milena (ed). *Pop history. O historické věrohodnosti románů, filmů, komiksů a počítačových her*. Knížnice dějin a současnosti, Praha 2003. 164 s. ISBN 80-7106-345-2.

ECO, Umberto. *Šest procházek literárními lesy*. Votobia, Olomouc 1997. 196 s. ISBN 80-7198-248-2.

CHATMAN, Seymour. *Příběh a diskurz. Narativní struktura v literatuře a filmu*. Host, Brno 2008. 328 s. ISBN 978-80-7294-260-2.

JIRKOVÁ, Klára. ČERMÁK, Aleš. *Formování historie. Interpretace dějin z pohledu různých států*. AVU, Praha 2012. 333 s. ISBN 978-80-87108-37-6.

KOPAL, Petr. *Hollywood jako Nostradamus? America Now: Film a politika*. In: Kopal, Petr ed. *Film a dějiny*. NLN, Praha 2004. 406 s. ISBN 80-7106-667-2.

LUŇÁK, Petr. *Západ. Spojené státy a Evropa ve studené válce*. Libri, Praha 1997. 460 s. ISBN 80-85983-29-x.

MOCNÁ, Dagmar. PETERKA, Josef. *Encyklopedie literárních žánrů*. Paseka, Praha a Litomyšl 2004. 699 s. ISBN 80-7185-699-x.

MONACO, James. *Jak číst film. Svět filmů, médií a multimédií*. Albatros, Praha 2004. 735 s. ISBN 80-00-01410-6.

MRAVCOVÁ, Marie. *Literatura ve filmu*. Melantrich, Praha 1990. 188 s. ISBN 80-7023-062-2.

PEČENKA, Marek. LUŇÁK, Petr a kol. *Encyklopedie moderní historie*. Libri, Praha 1999. 655 s. ISBN 80-85983-95-8.

PETŘÍČEK, Miroslav. *Filmové dějiny*. In: Kopal, Petr ed. *Film a dějiny*. NLN, Praha 2004. 406 s. ISBN 80-7106-667-2.

PLĄŻEWSKI, Jerzy. *Filmová řeč*. Orbis, Praha 1967. 461 s. bez ISBN.

POŘÍZKOVÁ, Lenka. *Přátelský podvod – Mystifikace nejen v české literatuře 20. století*. Academia, Praha 2014. 276 s. ISBN 978-80-200-2398-8.

ŘEHOŘ, Antonín. *Metodologie I*. Institut mezioborových studií Brno, Brno 2004. 76 s. bez ISBN.

ŠUBRT, Jiří a kol. *Historické vědomí obyvatel České republiky perspektivou sociologického výzkumu*. Karolinum, Praha 2013. 256 s. ISBN 978-80-246-2140-1.

TRÁVNÍČEK, Jiří. *Překnížkováno. Co čteme a kupujeme*. Host a Národní knihovna, Brno 2014. 190 s. ISBN 978-80-7491-256-6.

VYKOUKAL, Jiří. LITERA, Bohuslav. TEICHMAN, Miroslav. *Východ. Vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku*. Libri, Praha 2000. 860 s. ISBN 80-85983-82-6.

Sekundární internetové zdroje

Česko-slovenská filmová databáze. *Forrest Gump*. <http://www.csfd.cz/film/10135-forrest-gump/> (5.5.2017)

HELLEROVÁ, Šárka. *Švédský spisovatel Jonas Jonasson: Ovlivnil mě Švejk*. Výňatek z rozhovoru, září 2012. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/kultura/279172-svedsky-spisovatel-jonas-jonasson-ovlivnil-me-svejk.html> (5.5.2017)

Literární cena Český bestseller 2012. Dostupné z: <https://knihy.abz.cz/web/literarni-ceny/cena-cesky-bestseller-2012> (5.5.2017)

MANDERLOVÁ, Eva. *Studená válka jako náměť pro integrovanou tematickou výuku v dějepise na gymnáziu*. Diplomová práce. Univerzita Karlova, 2015. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/134050/> (5.5.2017)

Mezinárodní filmová databáze. *Forrest Gump*. Dostupné z: http://www.imdb.com/title/tt0109830/?ref_=nv_sr_1 (5.5.2017)

MOLLER, Sabine. *Blockbusting history: Forrest Gump as a powerful medium of American cultural memory*. Dostupné in: <http://eds.b.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=a8c813ed-30b2-4d4f-8a6b-ce6f42ae7421%40sessionmgr103&vid=3&hid=126> (5.5.2017)

MOTEJL, Otakar. *Závěrečné stanovisko veřejného ochránce práv ve věci sterilizací prováděných v rozporu s právem a návrhy opatření k nápravě*. Brno, 2015. Dostupné z: www.romea.cz/dokumenty/sterilizace.doc (5.5.2017)

NECHVÍLOVÁ, Kateřina. Recenze: *Stoletý stařík, který vylezl z okna a zmizel*. Dostupné z: <http://www.literarky.cz/blogy/katerina-nechvilova/17375-recenze-stolety-staik-ktery-vylezl-z-okna-a-zmizel> (5.5.2017)

Nejpůjčovanější knihy v roce 2015. Dostupné z: <https://www.mlp.cz/cz/novinky/1374-nejpujcovanejsi-knihy-v-roce-2015/?knihovna=> (5.5.2017)

SHERER, Michael D. *Manipulating, 'Forrest Gump'*. Quill, 00336475, Nov/Dec94, Sv. 82, Vydání 9. Dostupné z: <http://eds.a.ebscohost.com/eds/detail/detail?vid=1&sid=6b8bd6b2-bb42-48b3-ac06-181b9964b23e%40sessionmgr4009&hid=4202&bdata=Jmxhbmc9Y3Mmc2l0ZT1lZH MtbGl2ZSZzY29wZT1zaXRl#AN=9411283928&db=ufh> (5.5.2017)

SCHAMBERGEROVÁ, Tereza. *Forrest Gump a Stoletý stařík jako průvodci historií (výsledky průzkumu)*, 2017. Dostupné online na <https://forrest-gump-a-stolety-stari.vyplnto.cz>. (15.5.2017)

SOBCHAK, Vivien. "Shit happens": *Forrest Gump and historical consciousness*. *Ilha do Desterro*, Vol 0, Iss 32, Pp 015-026 (2008) Dostupné z: <https://periodicos.ufsc.br/index.php/desterro/article/view/8431/7960> (5.5.2017)

SPÁČILOVÁ, Mirka. Recenze: *Stoletý stařík ani se Stalinem na Forresta Gumpa nedosáhne*. Dostupné z: http://kultura.zpravy.idnes.cz/recenze-stolety-starik-ktery-vylezl-z-okna-fe1-/filmvideo.aspx?c=A140516_124939_filmvideo_ts (5.5.2017)

VOSLÁŘOVÁ, Marie. *Recenze Jonas Jonasson. Stoletý stařík, který vylezl z okna a zmizel*. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/30561/jonasson-jonas-stolety-starik-ktery-vylezl-z-okna-a-zmizel> (5.5.2017)

ZINSSER, Judith P. *Real History, Real Education, Real Merit -- or Why Is 'Forrest Gump' So Popular?* *Journal of Social History*, 00224529, Sv. 29. Dostupné z: <http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=7867832e-2469-4dcf-88ac-43c0046a791d%40sessionmgr4006&hid=4208> (5.5.2017)